PANAİT ISTRATİ

SÜNGER AVCISI

VARLIK YAYINLARI

PANAİT İSTRATİ

SÜNGER AVCISI

Çeviren :
YAŞAR NABİ

Beşinci Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 216

Bu kitabın ilk baskısı kasım 1953'te, ikinci baskısı şubat 1957'de, üçüncü baskısı ekim 1961'de, dördüncü baskısı nisan 1967 de yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1686
İstanbul'da Dilek Matbaasında basılmıştır.
Eylül, 1972

AÇIKLAMA

Değer verdiğim bazı okurlar, son günlerde, Mihail (1927) denberi Adrian Zografi'nin arkasını neden «kestiğimi» benden sordular.

«Kesmiş» değilim, sadece «geri bıraktım».

Mihail'in ardından Adrian Zografi'nin kendisi, hayatı ve ölümü gelecekti. Silik bir kahramanın hayatı ve ölümü, ama bunca silik varlıkları canlandıran, Adrian'ın da hüviyetini meydana getiren ülküye bağlılık tanıtılmaya değerdi.

Oysa, Adrian, —ki ben'im— günün birinde susuzluğunun beklenmedik, akla gelmedik, insafsız bir zehirle giderildiğini gördü: Ülküsünü, kendisi gibi ülküyle beslenmiş insanların çirkinleştirdiğine tanık oldu.

O zamandan beri, bunu daha başka çirkinleştirmeler izledi, daha başka değerli duygulara mezarlar kazıldı. Bugün, ki otuz yıllık bir ayrılıktan sonra, köyüme dönmüş bulunuyorum, bırakın da büyük bir hayalin yıkıntıları-

nı seyredeyim, kendimi toplayayım ve, geç kalmadımsa, yeniden «yola koyulayım».

Hangi ufuklara doğru?

Bir şey diyemem. Adrian da bir şey söyleyemez.

Ama dünya gene güzel, ve insanların en çoğu hâlâ özgürlükten yoksundur.

Onları bir kere daha keşfetmeye ve sevmeye çalışacağız. O günü beklerken, şimdilik yıkıntıları eşeliyoruz.

Baldovineşti - İbrail, 1930

PANAİT İSTRATİ

SÜNGER AVCISI

1907'ye doğru, Atina dolaylarında, şimdi adını hatırlayamadığım, Akropol'a yakın bir sokak vardı. Bu sokak o zamanki adını hâlâ taşımakta olabileceği gibi, değiştirmiş de olabilir, hatta adıyla beraber hiçbir iz bırakmadan kendi de ortadan kalkmış bulunabilir, çünkü sokaklar ve adları insanlardan pek daha ömürlü değildir, hem doğrusu bunun bir önemi de yok.

Hatırladığım ve ilgiye değer olan şey şudur ki; bu sokakta, o zamanlar kendi halinde bir ahçı dükkânı vardı, küçük taraçasının üstünde Akropol'ün tepesine oturtulmuş o şaşılacak mermer tapınak görülürdü. Hârikalı bir eserin yakınlarındaki bayağı şeylerde daima raslandığı gibi, bu meyhane *Partenon Lokantası* adını taşıyordu.

Taraçadaki bir masada güzel bir Yunan yemeğini yerken, genç yolcu Adrian, oldukça haklı olarak kendi kendine şunu soruyordu: «Aşağılık bir ahçı dükkânı eşsiz bir anıdın a-

dından kendine nasıl bir şeref payı çıkarabilir? Oysa meselâ, *Nefis biftek lokantası* gibi bir levha taşısaydı, yolcu burada iyi şeyler bulacağını anlardı.» Ve geveze huylu olduğundan Adrian, gözlerini masa komşularından birine dikti; o da güzel bir yemekle geçmiş zamanların bir hârikası arasında ne gibi bir ilişki bulunabileceğini anlamamışa benziyordu. Ama bu komşunun pek bezgin bir hali vardı ve lâf atmaya hiç te hevesli görünmüyordu.

Bu olay Ağustos ayının sonlarına doğru geçiyordu. Karanlık basmaya başlamıştı, ama Atina'nın içinde yattığı çukur hâlâ bir fırın gibi boğucuydu, Adria'nın masa komşusu «soğuk bira ile bir paket cıgara »istedi. Garson, «cıgara bulunmadığı» cevabını verdi.

Adrian, kutusunu yabancı adama uzatarak :

— Benimkilerden buyrun, dedi.

Beriki, sıkılgan, biraz şaşkın bir tavırla kabul etti; teşekkürde bulundu, ve ister istemez Adrian'la konuşmak zorunda kaldı.

Daha ilk kelimelerde, ikisi de anladılar ki konuştukları Rumca, halis Atina ağzı olmaktan uzaktır.

Adrian, Doğululara has ataklıkla :

— Galiba Romanyalısınız? dedi.

Karşısındaki gülümsedi, yüzünün çizgileri değişti ve çok daha dostça bir eda aldı.

— Evet Romanyalıyım...

— Neresinden?

— Sulina'dan, uzun zaman Bükreş'te kaldım.

★

Şu geniş dünyada çekingen yolcuların merakı, çokluk, bu kısa konuşmanın sınırını aşmaz. Hattâ çok kimseler, bu kadarcık bir merak da duymazlar. Sayıları hiç de kabarık olmayan bir kısım insanlar da merakı biraz daha ileri götürürler. Eklerler:

— Peki, buraya ne yapmaya geldiniz?

— Tanımak, öğrenmek ve sevmek arzusuna kapılarak geldim.

— Hımm!

— Hımın! Ne acayip şey, değil mi?

Adrian'la yeni ahbabı, bir çeyrek kadar yârenlikten sonra *Partenon Lokantası*'ndan çıktılar. Birincisi en uygunsuz sorular sormuş,

ikincisi uysal cevaplarla yetinmişti. Bütün bu cevaplar arasında Adrian'ın zihninde yer eden yalnız bir tanesi olmuştu: «Dünyayı görmeye çıktım.»

Gecenin boğucu sıcağında ikisi de ses çıkarmadan yürüyorlardı. Adrian, arkadaşını inceliyor ve bu cümleyi kafasında evirip; çeviriyordu :

— Dünyayı görmeye çıkmış! Oysa benim gibi kopuğun biri olacak! Vay canına! Kopuklar, böyle, dünyayı görmeye çıkarlarmış demek!

«Dünyayı görme» ye çalışırken hiçbir şey görmeyenleri hatırladı. Birtakımları yanlarında bir tercüman, ellerinde bir rehberle bir heykeli süzer, bir piramide tırmanır, ya da çürümüş bir tabut karşısında nâzikce esnerlerdi. Bunlar ahmak tercümanın ve allâme rehberin kendisine okuduğu mavalları «görüyorlardı». Pek iyi tanıdığı birtakımları da, askerlikten kaçmış, evlenmişler, şimdi de sefaletle pençeleşiyorlardı. Bunlar istemeden «dünyayı görüyorlardı». Geriye bir başka bölüm kalıyordu: «Dünyayı görmeye» çıkıp da, birer serseri olanlar.

Adrian, arkadaşını bu üç türden hiçbirine

yakıştıramadı. Bunun üzerine, onu kolundan tutarak Zapion bahçesinde bir sıraya sürükledi, yabancı adama sokuldu ve kulağına fısıldadı :

— Söyleyin bakalım: neden dünyayı görmeye çıktınız ve ne görüyorsunuz?

★

Adam cevap verdi :

— Ben büyük arzular ve küçük imkânlarla doğdum. Keşke bir alık doğsaymışım. Kör doğmak, hiç şüphesiz daha iyi olurdu.

«Ardından sonsuz acılar sürükleyen bir anlık zevk bizi dünyaya getirir. Hayatımın ve bizimle eğlenen olayların anlamını kavramaya çabalayarak hayatı yaratanın bir beyinsizden başkası olamayacağı kanaatine vardım. Yeryüzünü, yeraltını ve suları bir sürü âciz yaratıklarla doldurmuş olmasını gene affedebilirim; Gücü çok olanın patavatsızlıkları da çok olur. Ama bu yaratıkları yaradılışlarına hiç uymayan bir ömür sürmek zorunda bırakması, işte hoş görülmeyecek olan budur.

«Onun da yaptığı başka bir şey değil. Balıkları yeryüzüne attı ve onlara, «ağaçlara tır-

manıp yiyeceğinizi bulun!» dedi. Kuşlara emir verdi: «Siz denizlerin dibinde yaşayacaksınız»

«Babam Sulina'da kayıkçıydı. Anam, sekiz çocuğunu büyütmek için canını çıkarıyordu. Bunların yedisi birer ahmaktı, aklı başında olarak içlerinde bir ben vardım. Evet, ben. Bunu ispat etmek güç değildir.

«Kardeşlerim bugün, ana ve babalarının daima yapmış oldukları şeyi yapmaya devam ediyorlar. Aç kalmak korkusuyla çalışırlar; ölmek korkusuyla yiyip içerler, akıllarına öyle estiği için dövüşür ve ürerler. Bu yedi ahmağın ikisi zengin oldu. Hayat tarzlarından başka değişen bir yanları olmadı, artık yaya yürümezler ve kiliseye muntazam devam ederek bütün dinî âyin sırasında uyuklar, ancak kilise hademesi kulakları dibinde: *Kilise içiiin! Yağ içiiin!... Mum içiiin!...* diye bağırdığı zaman uyanırlar. O zaman Tanrıyı hatırlar ve iki metelikle gönlünü ederek mahalleli arasında itibarlarını arttırırlar. Ama ihtiyar, yoksul anababaları soğuktan ve açlıktan ölecekmiş, ne umurlarında! Böyle şeylerden sözederken kardeşlerim ve mahallelisi: «Ne yapalım, Allah böyle yazmış» derler.

«Ben başka türlü yaşamak istedim. On yaşındayken okuldan ayrıldım. Bir bakkala çırak girdim. Ekmek ve ançüvez çalarak geceleri eve taşırdım, ançüvezlerim para etmedi, zavallı ihtiyarlar öldüler, ben de yalnız kaldım.

«Şimdi, on üç yaşındayım. Çevremde bir sürü kardeş... Hepsi de ağabeylerimle aynı mayadan insanlardı, ister zengin olsunlar, ister fakir. Hep aynı hesap: Bir adam para babası olmuş, ya da olmamış, yeryüzünde ne değişiklik yapar? Yalnız yaya ya da arabayla gittiğine, Tanrı için sadaka isteyen kilise hademesine cevap veriş tarzına göre haklarında mahallelinin hükümleri değişir, işte o kadar.

«Bu Tanrının eserinin kaç para ettiğini ilk defa o zaman anladım ve gönlüm bulandı. Bakkal dükkânımı da, onun ançüvez fıçılarının da canı cehenneme, dedim. Limanda serserice yaşamaya koyuldum, o zamanlar daha limanların bir ruhu vardı, sürülerle serseri köpekleri ve çocukları beslerdi. Köpeklerle çocuklar, aynı gezginci mutfakların çevresinde dolanır, insanlardan aynı sofra artıklarını, aynı tekme-

leri yer; ısınmak ve dostluğu ilerletmek için geceleri aynı barınaklarda yatardık.

«Bazan, sırtımı güneşe vererek yazılarını hecelediğim bir gazete parçası, bir kopmuş kitap yaprağı mavallar okurdu. Meselâ, bir gün, rüzgârın sürüklediği bu yapraklardan birinde şunları okudum :

«Memleketimin yurddaşları yasa önünde eşittirler. Aynı haklara ve görevlere sahiptirler.»

«Henüz on beşime basmamıştım ve dudaklarım o zamandan gülmeyi unutmuştu, ama bu yalanı okuyunca makaraları koyverdim.

«O zaman bir romorkör kaptanı, bana yaklaştı ve kendi kendime ne diye güldüğümü sordu. Ona kâğıdı uzattım.

«— Bunda gülünecek ne var?

«— Gülünecek şey değil mi, kaptan amca? Babamla anamı hatırladım: Yasa önünde eşitmişler, aynı haklara sahipmişler... Ama sanır mısınız ki bu haklar, onları görevlerini yaparken açlıktan ölmekten kurtarabilirdi? İşte onun için, bana öyle geliyor ki bu satırları yazan, beyinsizin biridir.

★

«Ama yeryüzünde insan yalnız beyinsizlere rastlamaz. Romorkörün kaptanı bir insandı. Beni içinde yaşadığım o liman süprüntülüğünden çıkardı, bana, gemisinde insanca bir görev verdi ve insanlık gereği olan zaaf ânlarımda bir dost ilgisi gösterdi.

«İlk günü bana dedi ki :

«— Çocuğum! sana yalnız bir defalık bir hayat dersi vereceğim, bunu hiç bir zaman aklından çıkarma, iyi bil ki dünya, daha fazla değil, üç bölüğe ayrılır: Soğan kokan bir bıçakla ekmek kesilmeyeceğini kendiliğinden bilen insanlar vardır; sonra birtakımları vardır ki, bunu düşünmezler, ama başkalarından görerek öğrenirler; bir de bundan haberi olmayan, görerek öğrenmeyen ve leş gibi soğan kokan bıçakla ekmek kesip yiyen veya yedirenler vardır. Dünya yüzünde eşitlik olsaydı, bunlardan birincilerin emretmeleri, ikincilerin bu emirleri yerine getirmeleri; sonuncuların da boyun eğmeleri gerekirdi. Böylece dünya mükemmelliğine yaklaşmış olurdu, oysa hal böyle olmaktan çok uzaktır, çünkü hayatta mantıktan eser yok. Ne çıkar, sen selâmete ermek

için birinciler gibi ol, ya da ikinciler gibi davranmaya çalış. İşte sana vereceğim öğüt bundan ibaret.

«Başka bir şey söylemedi. Ve Sulina'dan Turnuseverin'e kadar bütün Tuna limanları arasında mekik dokuduğumuz altı yıl boyunca hayatım çalışmakla ve insanca yaşamakla geçti, bir nehir romorköründe çalışanların bilmesi gerekli makine, ocak, tekne, boyama gibi işlerin hepsini öğrendim. Ama yalnız dümene bayılıyordum.

«Büyük nehirler büyük ruhlar gibidir: Dipleri hiç bir zaman aynı halde kalmaz. İşte gerçek gemicilerin soylu zevki de budur, çünkü hayattan anlayan biri için emin bir yol kadar hazin bir şey yoktur.

«Dümen başına geçebilmek için hayli beklemem gerekti. Beni sevmekle beraber, kaptan iyiliği kahve kaşığıyla dağıtanlardandı. «Ölçüsüz iyilik, derdi, hodbinlikten daha zararlıdır. Birine ebediyen size güvenebileceği hissini vermek, ona iyilik etmek değildir!»

«Bununla birlikte, beni teşvikten bir an bile geri durmuyordu ve dümene lâyık olduğuma kanaat getirdiği gün, bana onu emanet et-

ti. Yani demek istiyorum ki, paltosunu alıp çıktı gitti.

«— Dostum, şimdi *Sabır* (bu romorkörün adıydı) sana emanet! Hoşuna gittiği sürece kaptanlık et. Günün birinde, dünyayı dolaşmak isteğine kapılırsan, gidebilirsin. Sen bir kürek mahkûmu olmaya adaysın. Senin gayretin ve benim hayırseverliğim seni topluma yararlı bir adam yaptı. Bir diploman,eksik. Bunu elde etmek için de sana karşı mızıkçılık etmeyecek bir mümeyyiz bulman gerek. Onu bulacağını umalım.»

«O mümeyyizi bulamadım. Hattâ pek de aramadım bile. Kaptanımın beklenmedik ölümü ve askerlik hizmeti, üstüste gelerek, bana insanın daima kaderine döndüğünü isbat etti. Kader, bizim kendi yüreğimizden başka bir şey değildir. İnsan ne olacaksa o olur. Yüreğiniz ve imkânlarınız zayıfsa, size yüreğini ve imkânlarını verecek güclü adamı nereden bulacaksınız?

«Römorkörün kaptanı ölümüne kadar bana kendi yüreğini ve imkânlarını vermek lûtfunda bulundu. Böylece, tam altı yıl, kaderime karşı gidebildim. Bu, tatlı bir hayattı. Ama bir rüyadan başka bir şey değildi. Çünkü «so-

ğan kokan bıçakla ekmek kesilmiyeceğini kendiliğinden bilmek» boştur. Kaptan derdi ki; yeryüzünde adalet olması için «emredebilmek de gerekir»; bu, elimden gelmediği için, her zamanki adam, yani emirlere boyun eğen oldum.

«Üç yıllık askerlik hizmetim sırasında boyun eğdim ve yakayı zararsız kurtardım. Sonra şeytan beni dürttü, *Partenon* gibi iddialı bir başka lokanta olan rastgele bir kadına kalbimi verdim. Öyle bir kadın ki, düşmen daha başdöndürücü olsun diye seni en yüksek doruklara çıkarır. Suç onda değildi, bende de hiç. Tek suçum, düşmek oldu.

«Mert bir adamın altı yılda meydana getirdiği ne varsa hepsi ve hele insan hayatının birinci dayanağı olan çalışma hevesi, birkaç ay içinde yıkılıp gitti. Size kimse güvenmezken, çalışmak neye yarar? Bu, bir telgraf direğinden aşağı olmak demektir. Telgraf direği, kendisine güveni, teli taşır ve bununla öğünür. Ama siz!

«Bir telgraf direği kadar bile olamadığınız için, siz de gidip, artık çocuk olamadığınızdan, köpeklerin bile sizden korundukları Sulina süprüntülüğünde kaderinize kavuşun. Ya da gi-

dip bir şeker fabrikasına odacı yazılın da orada her zamanki gibi ahmak ve zengin olan, her zamanki gibi sünepe, ama emirler veren kardeşinizin kirli kafasını sipariş gişesine uzatarak sıkılgan bir tavırla mırıldandığını görün :

«— Bayım... biraz şeker istiyorum.

«— Babalık, der memur, burada şekeri kiloyla değil, vagonla satarlar.

«— Pekâlâ, bana üç vagon gönderin. Ben Sulina'nın toptancı bakkaliye mağazası sahibi falancayım.

«Yakışıklı memur sigarasını atar ve soğan kokan sünepe adamın karşısında esas vaziyeti alır.

«Siz de tası tarağı toplar, başınızı alır gidersiniz.

★

«Şüphesiz oraya yüreğinizi de birlikte götürürsünüz. Ben de, daha fazlasını bulacağımı umarak seçtiğim o biçare Pire limanına öyle gittim. Tabiatiyle bu işten de memnun kalmadım.

«Yunanistan'ın «kaptanları» bol, ama buğdayı kıttır. Pire rıhtımlarında, gemisiz «kap-

tanlar» bir isli ringa balığı kemirir ve bir kayığın kumandasiyle yetinirler, ama gene de mertlik satıp kimsenin kulak asmadığı düşsel serüvenler anlatmaktan geri durmazlar.

«Ben onları dinledim. Ve gördüm ki insan ruhunu kaplayan bütün sefaletler içinde en acı olanı, faciaya gülünçlük karışmasıdır. Gülünçlük, yıldırımın parçaladığı ağacın köklerinde bitmeye devam eden zehirli bir mantardır. Pire limanında, aç ve kılıksız adam biçareliğini unutur, kendisine efsaneler yaratır ve hayalle yaşar.

«İşte size bir amiral gibi böbürlenen gemi kaptanı Kir Dimitropulos'un her zaman öğle yemeklerini yediği derli toplu bir lokanta. Bütün işsizler oraya koşarlar. Yemek yemeye güçleri yetmediğinden, bir kadeh ısmarlarlar, ama o da gelmekte gecikir, çok kere de hiç gelmez. Çünkü dükkân sahibi bu önemsiz parayı bile verebileceklerinden şüphe eder. Bu, onların umurunda değildir. Çok kös dinlemiş insanlardır. Kir Dimitropulos'a bir şeyler söylemeye can atarak çevresini sararlar, gemiciliğin güçlüklerini birer birer sayarlar, hiç olmamış yiğitlik serüvenleri icadeder ve bunları dalkavukluğunu ettikleri adama yakıştırırlar,

adam kuzu kızartmasını yutarken onlar da salyalarını yutarlar.

«Bazan biçare adamlar yalnız kaldıklarını farkederler. O zaman hemen işsiz güçsüz «kaptanlar» ın kahvesine koşarlar ve orada hep bir ağızdan konuşup pek güzel anlaşırlar, çünkü burada kuzu kızartması bile yoktur.

«Bunlar içli insanlardır, istekleri geniş, imkânları dar kişiler.

★

«Ama yeryüzünde içli olmayanlar da bulunur. Cırlak böceğinin yanı başında dala sarılmış zehirli yılan durur. İnsan yılanının küçük istekleri ve aşırı imkânları vardır.

«Nisan ayında bir ikindi vakti, aç karnına limanda dolaşırken, bir adam yaklaştı yanıma:

«— Çalışmak ister misin?

«— Evet, isterim. Ne işi?

«— Sünger avcılığı. Suriye kıyılarında, İskenderun yakınlarında.

«Düşünüyorum: «Neden ille Suriye kıyılarında?» Bunu kendisinden soruyorum. Bana cevap veriyor :

«— Çünkü Adalar Denizinde avcılar pek

kalabalıktır. Orada boşuna vakit kaybetmiş oluruz.

«— Kaç para veriyorsunuz?

Gözlerimin içine bakıyor, bir zehirli iğne gibi, aylığı söylüyor ve ilâve ediyor :

«— Üç aylık av mevsimi için tamamı peşin ödenir.

«Ağzım açık kalıyor. İşsizlerin kum gibi kaynaştığı bir memleket için verilen para pek fazlaydı. Adamın yüzünü inceliyorum. Deniz rüzgârlarının çatlattığı muşambanın altında sâkin, basbayağı bir adamdı. Ama zehirli yılanın da başı ötekilerden pek farklı değildir. Kobra, ancak kuyruğuna bastığınız zaman kızar ve doğrulur. İnsanlarsa, sizi ısırmak için bunu beklemezler. Güzel, büyük ve doğru olan şeye doğuştan küsmüşlerdir.

«Beni tutan adamın cömertliğini, sünger avcılığının maden ocağında kömür çıkartmaktan daha güç oluşuna verdim. Bizim memlekette dedikleri gibi, ayıyı ininden uğratan açlığı hesaba katsanız bile, sirke ile sinek tutulmaz. Pire'de açlık kopuğu meyhaneden dışarı uğratır ve güneşin altına serer.

«Onlar gibi güneşle, düşsel serüvenlerle

ve bir ahtapot kolu ile karnımı doyuramadığımdan, yabancının teklifini kabul ettim.

«Bunu kabul etmeme açlık kadar güçlü bir düşman yardım etti: Bu, başka memleketleri tanımak için duyduğum istek: daha iyi şartlar içinde yaşayabileceğini mümkün sandığı ânda her içli serseriyi mahmuzlayan o zaaftı. Bu, Pire'nin baldırı çıplaklarına, birçok seferlerle birçok yerlerde bir gemiye kumanda ettiklerini, silâhlı maceralara karıştıklarını sandıran aynı kuruntunun eseridir.

«Suriye... Büyülü söz... Bütün büyülü sözler pahalıya mal olur.

★

«Her yerde para dağıtan ve bir yılan gibi susan bizim patronun yanında, üç aylık zindanım için gerekli şeyleri edinmeye çıktım. Ne de olsa sevinmiyor değildim. Beni öldürecek değiller ya, diyorum. O da biraz neşelendi, hele rıhtıma yakın bir yerde demirli olan gemiye götürmek üzere bizi kayığa doldurdukları zaman, hani keyfine diyecek yoktu.

«Gemide, patronun neşesi kaçmadı, ama ben neşemi kaybettim. Korsanın kurmay heye-

tini teşkil eden on kadar asık suratlı, kaba herifi görünce Suriye'nin düşümde süslediğimden daha az büyülü olacağını sezer gibi oldum. Çok geçmeden, gerçekle yüzyüze geliş bana dünyanın kaç köşe olduğunu anlattı.

«Gerçi bu on haydutla efendileri kendilerinden şüphe ettirecek bir şey yapmıyorlardı. Dürüst davranıyorlardı. Ama gene de, onların izbandut yapıları ve hayvansı suratlarıyle güvertede dolaştıklarını, az konuşup rumuzla anlaştıklarını ve sinsi bir tavırla gülümsediklerini gördükçe, vicdanlarının esnekliğinden şüphem kalmadı.

«Bu köhne teknede benim gibi daha beş baldırıçıplak vardı. İki Rum, iki genç Ermeni, ve bir Senegal'li. Bir peksimet geveliyebildiklerine memnun olan Rumlar, kayığın kumandasını üzerlerine almışlardı ve izlenecek yol hakkında çekişiyorlardı. İçine kesin olarak düşmüş olduğumuz tuzağı farkeden yoktu.

«Ondan sonraki günler içinde, daha dört serseri bu beklenmedik nimetin kemendine düştü ve gemiye getirildi. Bunlar iki İtalyan'la iki yeni Rumdu. «Gemi» nin istikameti hakkında açılan anlamsız tartışmaya yüksek bilgileriyle hemen karıştılar ve beklenmedik

«kaptanların» sayısı bir hamlede dörde çıktı. İtalyanlar, bir defa karınları doyunca, *More* oyununa kendilerini kaptırdılar. Artık aynı kadere bağlı on mahpustuk ama, ben yalnız kaldım.

«Tayfalar böyle tamam olunca, ertesi günü, akşama doğru, güvertede madenî bir ses işitildi :

«— Haydi! Demir al!

«Bu, bir düş gecesinde çakan gerçek şimşeği oldu. Oyunlar, kahkahalar, yarenlikler bir hamlede kesiliverdi. On kişi olan bizlerin karşısında döğüşe hazır durumda on bir adam duruyordu. Bizim ellerimiz boştu. Onlarsa, haberimiz olsun diye, tabancalarını bellerine görünecek şekilde asmışlardı.

«Benim, kendi hesabıma, bundan haberim vardı ve işin o raddeye gelmesine meydan vermedim. İlk önce ben ayağa kalktım. Ama geç anlayışlı olan öteki biçareler hâlâ hayretten kendilerini alamıyorlardı. Büyülerin birdenbire bozulduğunu görüp geminin açılmasına o kadar istemeye istemeye çalıştılar ki, kıçlarına savrulan birer tekme, küçük topluluğumuzun niteliği hakkında gemide hâlâ kalmış olan yanlış anlamayı da açıkça kesip attı.

«O zaman bilmem hangi arkadaşın sesi kulağıma fısıldayarak sordu :

«— Senin de resmî sözleşmen yok mu?

«— Sözleşme mi? Bizim gibi süprüntülükten toplanmış adamlarla sözleşme yapmazlar.

«Biz uzaklaşırken, limanı tehditlerle dolu bir gece kaplıyordu.

«Bizim tekne sinsî bir yılan gibi hissettirmeden süzülürken, uzakta, ufukta, batan günün son ışıkları yeryüzünün yaralanmış yüreğini bir kan dalgasiyle örtüyordu.

«Günlerce ve gecelerce gökle deniz arasında yüzdük. Her türlüsüne rastladık: Kırlangıçlar gibi süzülmemizi sağlayan uygun rüzgârlar; çok gerilememek için zorlu bir gayret harcanılmasını gerektiren ters rüzgârlar; bizi bir şamandıraya çeviren durgunluk anları.

«Allah bilir a, doğrusu tatlı bir iç hazziyle dolu anlarım olmadı değil, bu anlarda, tam bir köle hayatı yaşadığım halde, ruhumda hayata karşı bir minnet duygusunun kabardığını duyardım. Bu hal, işte o durgunluk sıralarında, zorba âmirlerimizin aciz içinde kıvrandıkları zamanlara rastlardı. Ama bu pek seyrek olurdu, çünkü köleliğini bilen adamın içinde minnet duygusunun uyanması için bir mucize ge-

rekir. Bedenlerimizi tüketip ruhlarımızı çiğnemekte deniz, gök ve insanların elbirliği ettiği sıralarda ise köleliğimizden fazlasıyle haberli bulunuyorduk.

«İşte hergünkü hayatımız böyle geçiyordu. Bazan o kadar bitkin hale geliyorduk ki, yemekten bile iğrenirdik. Zaten sıcak yemeğin yalnız kokusu bize kadar geliyordu. Öylesini yalnız bizim zorbalar yiyordu. Biz peksimet ve konservelerle geçiniyor, arada bir taze balık çorbası içiyorduk. Pire'deki miskinlerin miskin olmakta ne kadar hakları bulunduğunu o zaman anladım. Çalışsınlar çalışmasınlar, paylarına düşecek bir isli ringadan başka bir şey olmayacağını biliyorlardı.

«Kölelik arkadaşlarımdan biri, bir gün bu gerçeği doğrulayarak bana aşağıdaki hikâyeyi anlattı. İplerden harap olmuş ellerine bakarak dedi ki :

«— Bilirsin, iki köpek rastlaştı mı, birbirinin önce burunlarını, sonra da arka taraflarını koklamak âdetleridir. Bu, medenî hallerini anlamak için başvurdukları bir usuldür.

«İşte, günün birinde, aç ve uyuz bir sokak köpeği, semiz ve temiz bir süs köpeğine rastlar. Sınır yasalarına uygun olarak, iki yabancı

birbirlerinin burunlarını muayeneden geçirdikten sonra hemcinslerinin takım taklavatını yoklamaya koyulurlar, süs köpeği hemen iğrenerek geriler.

«Sokak köpeği sorar :

«— Ne o? Hoşuna gitmedim mi?

«Öteki kızar :

«— Tuh! Ardın ne çirkin ve pis.

«Uyuz cevap verir :

«— Hakkın var, dostum. Ama de bana bakayım: Önümde iyi ve temiz olan nem var ki, ardım güzel ve hoş olsun? Senin gibi dolgun kemiklerim mi var? Sıcak bir yatağım mı? Bir okşayanım mı? Hasta olunca kimseden yardım bekleyebilir miyim? Ön tarafımda bütün bunlardan hiç biri olmayınca, nasıl istersin ki ardım parlak olsun?»

«İnsan uyuzları da neden parlak olsunlar? Neden pantalonlarının yırtıklarından utansınlar? Utanç bir çiçektir ki, haysiyet adı verilen toprakta yetişir, haysiyetse ancak bulunabileceği yerde bulunur.

«İnsan uyuzunu ise kim takar?

★

«Bugün sünger avının nasıl yapıldığını bilmem ama, yirmi yıl önce denizden sökülen her süngerde avcısının kanından bir damla bulunurdu.

«Lübnan dağlarının göründüğü günün sabahı, bizi neler beklediğinden habersiz, göğü, toprağı, ve bizi ağırlayan martıları sevinç haykırışlarıyle selâmladık. Efendilerimiz, içlerinde saklandıkları şeytanı selâmladılar ve sessizce, halatlarla bıçakları hazırladılar.

«Akdeniz'in bu taraflarında geniş alanlarda denizin dibi su yüzüne on beş, hattâ on metreye yükselir, Burası süngerce en zengin yerlerden biridir, bu ıssız körfezlerde balıkçı kayıklarından başka bir şey görülmez.

«Burada denizin her metre karesi, yüzüne fırlayan bir hava kabarcığı görmüştür ki, sönerken içinden, suyun dibinde bir süngeri koparmak için çabalayan adamın göğsünden insanların insafsızlığına karşı kopmuş sessiz bir inilti çıkar. Birkaç ay sonra, bu sünger de şu yeryüzündeki pisliklerin bir katresini temizlemeye gayret edecektir. Adamla süngerin çektikleri zahmet boşunadır, çünkü bakınız :

«Sancak ve iskele yönlerine dizilmiş on cellât halatı ve bir adamın hayatını ellerinde

tutmaktadırlar. Anadan doğma çıplak olan yüzücülerin elinde kısa ve çok keskin bir bıçak vardır. İp koltuklar altından geçer. Adam, sırtında, içindeki acılardan çok daha hafif, ama günahlarından çok daha ağır safra taşır. İşte o kadar.

«Av yeri seçildikten ve gemi demir attıktan sonra, kaptan iskandile başlayarak bağırır :

«— On iki metre! Sekiz! On üç! On bir! Dokuz!

«Onun arkasında ve her haykırışında bir köle emre âmade durur: Göğsünüzü havayla güzelce şişirir ve bir anda suyun dibini boylarsınız; burada, açık gözlerle, bir iğnenin inişini ve nereye konduğunu görebilirsiniz.

«Denizin dibi her boyda süngerlerle döşelidir. Adam en büyüğünü avuçlar ve kesmek ister. Ama süngerler, bütün yaratıklar gibi, canını vermek istemez, kendini korur. Korunma silâhı içini dolduran ve cıva gibi avuçtan kaymasını sağlayan yapışkan sıvıdır, kökü de kayaya sımsıkı tutunur. Süngerlerin en acıklı tarafı budur: Göğsünüze doldurduğunuz hava çabucak tükenir, yürek çatlarcasına vurur, ku-

laklar uğuldar, gözlere ölümden önceki perde inmeye başlar.

«O zaman, sizi de beklediğini düşünemeden, havadan başka bir şey düşünemeden, süngerli ya da süngersiz işaret ipini çekmek zorunda kalırsınız. Hava, hayatın o büyük hazinesidir ki, insan hâlâ yakalamayı başaramamıştır.

«Gemiye çıktığınızda, talihiniz güzel bir süngер çıkarmanıza yardım ettiyse, bir iki dakika dinlenmenize izin verirler, ve bu dakikalar size sevilen bir kadının okşayışı kadar tatlı gelir. Getirdiğiniz süngер kötüyse ya da eliniz boş döndüyseniz, çıplak kaburgalarınıza indirilen bir yumruk, sizi hayata ve yaratıcısına lânet ettirir.

«Canınızı yakan, yumruğun acısından çok, duyduğunuz kin ve bıçağınızı zorba herifin karnına daldırmak isteğidir.

«Duydukları kine dayanamayarak tehlikeyi unutup bıçağa sarılan bahtsızlar olmuştur. Bunlar bir dakika sonra, yürekleri bir kurşunla delinmiş olarak denizin dibini boylamışlardır.

«Bizim gemide, yalnız bir köle bu isyan ânını hayatiyle ödemeye cüret etti. O bize örnek oldu, ama biz kendisini taklit etmedik. İnsan korkaktır: O hayata sarılmadığı zaman, hayat ona sarılır, hep bir hesap. Çünkü yaratışın amacı yeryüzünü haysiyetli insanlarla değil, hayvanlarla doldurmak olmuştur.

«Biz, esir hayvanlar, dalgıçlık görevimizi yerine getirmeye devam ettik. Süngerler çıkarmak ve biraz nefes almak, eli boş dönmek ve dayak yemek. Uzaklarda İskenderun. Mersin, kıyıları bize bir *Adanmış ülke* gibi görünüyordu. Orada insanlar miskinlik etmekte özgür, açlıktan gebermekte özgür, kısacası özgürdüler!...

«Bizi üç ay için tutmuştular. Aynı fiyata dört ay çalıştırdılar. Ancak eylülde bizi Pire'ye getirdiler, hurda âletler gibi karaya attılar.

«Adsız ve Tanrısız zavallı kopuklar öylesine sevindiler ki, fitil olup bir hafta ayılmadılar. Gerçek kafalarına dank dediği zaman, başka bir nimetin kemendine düşmekten, Allah bilir hangi yeni ava sürüklenmekten başka bir işe yaramaz hale gelmişlerdi.

«Ben onlar gibi yapmadım, bir daha hiç bir kurnazlığın tuzağına düşmedim. Şurası da

var ki, adam yerine konulmayanlar arasında kaldım.

«Ama gökten düşen bir taş parçası yeryüzünde bir mısır tanesini ya da adam yerine konulanlardan birini ezmiş, Tanrının nesine gerek?»

BAKIR

1909 baharı hayatımın en çetin dönemlerinden biri oldu. Kahire'deydim. Nisan sona eriyordu. Evler pencere kanatlarını kapıyorlardı. Sokakta, genel yerlerde, Avrupalılar ve onlarla birlikte iş bulma imkânları gitgide azalıyordu.

İskenderiye'ye gidip oradan bir vapura atlayarak kaçacak param yoktu. Bir aydan fazladır ne iş bulursam onu yapıyor, zamanım beklemek, cansıkıntısı ve umutsuzlukla geçiyordu. Cumartesi akşamlarının dolgun haftalığı ve onu izleyen kuzu kapaması, artık sadece bir hâtıraydı. Gök ateş. Yer ateş. Ne gökten hayır vardı artık, ne de yerden.

Ama gene de bu gündelik hayrı aramaktan geri durmadım.

Kahire civarındaki Helyopolis'te geniş ölçüde inşaat olduğunu biliyordum. Gerçi bu, bir kürek mahkûmu işiydi, ama bizde derler ki, «güzeli öpemiyen, sümüklüyü öper». Helyopolis'te bu «sümüklü» yü bulmaya ve ister istemez öpmeye gittim.

Gözlerimin önüne serilen hârikalar karşısında şaşırakaldım. Çorak topraktan, kumlu çölden, tamamiyle yeni bir şehir fışkırmıştı. İşlenmiş taşla betonarmeden evleri, sarayları, kurumlariyle bir şehir. Simetrik geniş caddeleri vardı. Henüz çekirdek halinde bahçeler, emzikle beslenen ağaçlar, tropika güneşine karşı mertçe karşı koyuyor, kumların arasına dökülmüş bir avuç kara toprakta sönmez bir ocaktaymışlar gibi durmadan üstlerine dökülen suyu arsızca içiyorlardı.

Issızlık... Issızlık... Kimseler yoktu. Yalnız işçilerle mimarlar. Birinciler asık suratlı, yorgun bir haldeydiler. İkinciler, mantarlı şapkaları başlarında, iki bardak bira arasında, seslerini çıkarıyor, boğazları kurumuş, vücutları bitkin adamlarını gayrete getiriyorlardı. Bunların arasında, temel harçlarını yoğuran Sudanlıların artık insana benzer tarafları kalmamıştı. Birer bayvan görünümü almışlardı. Üzerinden iri ter damlaları akan kapkara yüzler. Yeryüzü boşluğuna yalvaran kanlı gözler. Tempoyla kalkıp ağır âletlerini indiren kollarla birlikte hep bir ağızdan uluyan acınacak sesler.

Onlar için Tanrı yoktu, çünkü insanoğlu onu öldürüyordu. 1909'un Helyopolis'i işte buydu.

Güneşten korunmak için insan zalimliğinin eserlerini daha fazla seyretmemek için gözlerimi kapamıştım. Şimdi anlamıştım: İş burada katildi. Yaşamak için öldürmek. Yaşamak için ölmek. Yaşamak için her an ölmek... Başka ne? Böyle bir iş günü ve böyle bir emek karşılığında bana ne teklif ediyorlardı? İki şilin! Büyük şey!

Geniş bir meydanın parkına bakan bir binanın gölgesine oturarak uğraşmaktan vazgeçtim ve hemen, sefaletim bana tatlı geldi. Boşuna uğraşma insanın ruhunu tüketir. Önüne geçilmez bir felâketi kabul ettiğimiz zaman güçlü oluruz. Felâkete meydan açın! Mutluluk bile ne de olsa, bazan onun ardında kalmak zorundadır.

Yoksulluğumun tadını çıkarıyordum: Bu bana gözlerimin önündekine benzer altı günlük bir zahmetin armağanı olan kuzu kapamasından daha lezzetli geldi. Yok, açlığın kendine göre iyilikleri var.

Fakat oturmuş, yalın güneşin altında yanan güzel meydanı seyrederken beni en çok rahatsız eden susuzluktu. Birkaç saattenberi durmadan su içiyor ve bütün fıskiyelerde üstümü başımı ıslatıyordum. Ama ben içtikçe susuzluğum artıyordu. Ah, ben de bir bardak bira veya hiç değilse, yarım kuruşla bir soda içebilseydim! Yirmi para... Bir şey değil ama, cepte varsa!

Bununla birlikte, biliyordum ki, hayatımda nice defalar istediklerimi elde edememiştim, ama henüz tanımadığım bir Tanrı, hemen her seferinde benden para istemeden, susuzluğumu giderirdi. Gene de benden yirmi metre ötede, mükemmel bir tezgâhın kurulu durduğu o güzel dükkâna (1) umuda, kalbi parçalayan o umuda kapılmadan bakıyordum. Nikeli pırıl pırıl yanan tulumbalardan her türlü soğuk içecekler akıyordu.

Bu dükkânda bir adam vardı. Meydana çıktığını, limonatalar dağıttığını, sonra içeride karanlıkta kaybolduğunu görüyordum. Bu adam, bu satıcı, kalbsiz olabilir miydi? Bunu

(1) Fransızların Kiosque (köşk) dedikleri açık yerde kurulan küçük ve zarif dükkân. (Çeviren)

umacak kadar ileri gittim. Canlı ve becerikli, kunt ve çevik bir serçeden daha kalın kara bıyıklarını çizgilediği yağız bir yüz; dudakların ucunda pipo, gasket çit gibi sık kaşların üstüne inmiş: Bu özbeöz bizim tarafların çingenelerinden bir örnekti.

O, beni görmüyordu, bir şey görmüyordu. Kendisine bir portakal şerbeti ısmarlayan müşteriyi bile görmüyor gibiydi. Bakışları kimbilir hangi düşe, kendi düşüne dalıp gitmişti.

Keyfim yerinde, pahalıya mal olan özgürlüğüme sahip, dar kafesinde çırpınan bu adamın geniş yapısını seyrediyordum. Sonra, usulca kalkarak dükkânının çevresinde dolanmaya başladım.

Tezgâh ne kadar güzel olursa olsun, bende ancak susuzluğumu gidermek ihtiyacını uyandırıyordu; ama dükkân ve onun renkli camları susuzluğumu bile bana unutturuyordu. Bu, aşkın yarattığı ve tutkunun bezediği bir mücevherdi.

Baştanbaşa oymalarda süslenmiş, cilâlanmış, yağa doyurulmuş, sert tahtadan yapılmış olan bu pavyonun, camları olmasaydı, bir değişikliği yok denebilirdi: Canı olmayan ve ko-

nuşmayan bir heykel gibi katı güzelliği içinde donmuş güzel bir şey. Camlar onun ruhuydu. Onlar konuşuyordu. Hem de ne cerbezeli, ne evrensel bir dille!

Bir ovalin içinde tropikalara özgü bir günbatısı, bir yangın gibi tutuşuyordu. Bir başkasında, muhteşem bir buz dağı, neşeli ve mahzun, kaderine doğru kayıp gidiyordu. Karşı karşıya duran dörtköşe çerçeveleri içinde, Balkan işi bir kilimin üstüne yatmış bir çingene kızıyla kaplan postuna uzanmış bir Hint dansözü aynı tutkulu düşe dalmışlardı, onların üstündeyse genç bir çoban (Rumen mi, Bulgar mı? Sırp mı?), güzel bıyıklarını rüzgâra vermiş, kalpağı ensesinde, saçları karmakarışık, alaycı bir tavırla onları seyrediyor. Ve her yanda, en kenarda kalmış köşeciklere kadar, uzak ülkelerin görünümleri, tutkulu yüzler kuşlar ve hayvanlar âhenkli bir bütün içinde birbirini izliyorlardı.

Bir çölün ortasında, esmer binaların ortasında, bu dükkân bir şiirdi. Hırsız sanılmayı göze alarak usanmadan çevresinde dönüp dolaşmaya başladım; sonra, susuzluk beni limonata muslukları önünde mıhladı. O zaman, satıcı yıldırım gibi dışarı fırladı; ateşten bakışları

gözlerimi burguladı. Anladım ki, dükkânının çevresinde dolandığımı görmüştü. Ona gerçek yüzümü gösterdim, susamış bir adam yüzü. Kaşları arasındaki derin çizgi gevşedi. Bana Arapça sordu :

— Ne istiyorsun?

Sesi sevdiğim, tanıdığım seslerdendi. Ona, belki bilir diye, Rumca cevap verdim :

— Susuzluktan ölüyorum, on param yok.

Bana koca bir bardak limonata verdi. Ben tadını çıkarmak için yudum yudum içerken çekinmeden açıkça beni süzüyordu. Hoşlandığım bir adamın böyle süzmesini severim.

Sonra birdenbire, Rumca sordu :

— Hangi memlekettensin?

— Romanya'dan.

— Ya! Romanyalısın demek!

Bu cevap hoşuna gitmişti, bana hemen düzgün konuştuğu ana dilimle hitap etti. Ama Romen olmadığı belliydi.

Hemen orada, kısa ve sıcak bir sorguya çekildim: Bir yabancı dost sorgusu. Samimi cevaplarım, hissediyordum ki, bir insan kalbine hitap ediyor ve orada izler bırakıyordu, Ben de bana, «hayvanca olmayan bir iş» bula-

bilir mi, diye ondan sordum. Hepsi bundan ibaret.

Limonatacı, sorduğumu işitmemiş göründü. Piposu elinde, bıyıklarını buruyor ve dalgın düşünüyordu. Bundan alınmadım. Bekledim. Düşünceli bir tavırla sözlerimi tekrarladı :

— Hayvanca olmayan...bir iş... Hı! Doğru! Hayvanca olan işler var.

Sonra :

— Dükkâna gelin! dedi.

Bu hârikayı içinden göreceğime memnun peşinden yürüdüm.

İçeride hiç eşya kalabalığı yoktu. Zaten dört metre karelik bir beşgen alan içine fazla bir şey koymak da mümkün değildi. Ama, o bütün satıcı dükkânlarının içindeki kargaşalığı burada da bulacağımdan korkmuştum.

Oysa bursaı, onu meydana getiren kadar güzel bir sanatçı kafesiydi.

Bir elbise askısı, bir iskemle, bir koltuk ve üstü kartonlar, boya tüpleri ve kalemlerle dolu bir masa. Bir köşede külleri altında uyuklayan kahve mangalını görerek hayrete düştüm. Fincanlar ve ibrikler çok temizdi ve düzgün dizilmişti. Dükkâncı hemen bunlarla

uğraşmaya başladı. Halis kahvenin güzel kokusu burnumu okşarken, hayran gözlerim, ne kusursuz bir sanatla işlenmiş oldukları ancak içeriden farkedilen renkli camlar üzerinde kayıyordu. Işık, renk, zevk, koku ve kaynamakta olan kahvenin tatlı mırıltısına kadar her şeyin âhenkleştirdiği, her şeyin sevgi ve tutku olduğu bir havayla doluydu burası ...

Dostum, bana kahve cıgara verirken sordu :

— Hoşuna gidiyor mu?

Alt yanını düşünmedim :

— Bu dükkânı çok beğendim, dedim.

Basit bir şeyden sözeder gibi :

— Benim eserimdir, dedi, plânı da işçiliği de benim. Hepsi benim elimden çıktı.

Hayranlığım son haddini buldu :

— Demek, siz de meslektensiniz...

— Hiç te öyle değilim, ama şimdi bunu bırakalım! Sen söyle bakalım, bugün yemek yedin mi?

Ona doğrusunu söyledim. Sonra, bana gerçek değerini duyurmuş olan bu adamın karşısında, heyecana kapılarak bütün içimi döktüm, kendimi olduğu gibi gösterdim.

İkimiz de oturuyorduk. Gözleri yarı kapa-

lı, yüzü kızarmış, kıllı ve âdeta hareketsiz elleri üstünde mavi bir ışın oynaşırken, sözümü kesmeden zevkle beni dinliyordu.

Akşam karanlık basarken istemeyerek birbirimizden ayrıldık.

Sonraları, oraya sık sık gider oldum! Ve şimdi, kalbimi kendilerine açmış olduğum bunca insanlar gibi, o adamı düşünürken kaderimin nasıl bir mucizeyle beni azılı bir haydut, garip bir serseri, ve hatta bir kürek mahkûmu yapmadığına hâlâ şaşarım, böyle bir şeyin olması o derece kolaydı ki. Ben, kaderime yol çizmek için bir parmağımı bile kımıldatmadım. bununla birlikte birçok defalar uçurumun tâ dibine kadar yaklaştığım oldu.

Helyopolis limonatacısıyla ahbap olmakla bu uçuruma çok daha yaklaşmış oldum. Hiç tanımadığım bu adam, bana mazisi hakkında hiçbir şey söylemedi. Ama halden çok sözederdi. Ve tasavvurları tam zevkime göreydi.

— Hoşuma gidiyorsun, Panait, derdi. Biz aynı hamurdan yuğrulmuş insanlarız. Bana bu derece benzeyen bir adama hiç rastlama-

mıştım. Seninle serserilik etmek, dünyayı dolaşmak isterdim.

Cevap verdim :

— İyi ama, serseri hayatının ne kadar çetin olduğunu görüyorsun: Çok kere insan, didinir didinir de gene açlıktan geberir.

— Benim yanımda açlıktan gebermezsin, didinmeye de gereklik yok...

— Allah bilir! İnsan her yerde *tarapana* (1) gibi işleyen dükkânlar kurabileceği bir Helyopolis'e rastlamaz.

Tarapana derken, onun can alacak noktasına dokunmuş olduğumu bilmiyordum. Sadece limonata satışının iyi gittiğini, işlerinin yolunda yürüdüğünü söylemek istemiştim ki, bu da bir gerçekti.

Arkadaşım biraz bozulur gibi oldu ve dedi ki :

— Bende tarapanın türlüsü var... Hem de bunlardan çok daha kolay taşınır olanları! Meselâ şunun gibi pipolar yapmasını bilirim. Bu nedir biliyor musun?

— Deniz köpüğü...

(1) Türkçe sözcüğün bozulmuş şekli: darphane.

— Değil mi? Ama değil: Sadece doğrama tozu. Ama bu pipolar limanlarda sıcak ekmek gibi sürülür, hem de inanılmayacak fiyatlarla. Satılan tek bir piponun kârı senin bir günlük geçimini sağlar, çünkü sade kârdan ibarettir. Oysa bir meyhanede, beş dakika içinde yirmi otuz tanesini satmak işten bile değildir! Ne dersin? Şaşılacak şey değil mi?

Öyleydi şüphesiz, ama... Beni çok uzaklara götürmek istiyordu :

— Hindistan'a gideriz, diyordu. Zanzibar'a, Çin'e, Okyanus yollarında dolaşırız.

Zavallı anamı düşünüyordum: Uzun yıllar beni göremezse kederinden ölürdü. Bununla birlikte, böyle serüvenlere girişmeye ne kadar can attığımı Allah bilir: Ama ya anam!... Acıklı bağ... Belki, aynı zamanda benim kurtarıcımdı o!

Heyecanlı, içten çıkarsız bir tavırla anamın memnun olacağına beni inandırmaya çalıştı :

— Para tutacağız... Ne zaman canımız isterse memlekete döneceğiz. Hem ona, istediğinden çok mangiz göndeririz.

Onu fazla hayalci buldum ve itiraz ettim:

— Aa! Yok, ahbap! Demiri altın pahasına

da satacak olsan, serseri hiçbir zaman milyoner irad sahibi gibi para tutamaz. O yüzden ne istediği yere gidebilir, ne de özlemini çekenlere yardım edebilir. İyi kötü geçinip gideriz... Hiç bir zaman yarınımızdan emin olamayız.

Bu sorun devamlı tartışma konumuzdu. Rastgele yola çıkmamızı istiyordu. Ben de kendisine artık tiksinmiş olduğunu söylediği dükkânını, tarapanasını elden çıkarmamasını tavsiye ettim.

Her hücuma geçişinden ve benim karşı hücumumdan sonra, hep söz götürmez ve inandırıcı bir kanıt dilinin ucuna kadar geliyor da kendini zor tutuyormuş gibi görünürdü. O zaman yüzü büzülürdü; dudakları, aciz içinde kapanırdı: gözleri kıvılcım saçardı. Dakikalarca, sesini çıkarmadan, bıyıklarının ucunu kemirirdi.

— Ah! kerata! Sana para kıracağız dedim ya işte o kadar! Para kıracağız! Sonra da keyfimizin istediğini yapacağız! Bana inan yahu! Neden bu kadar inatçısın?...

Anlamıyor ve istemeyerek katlandığım bu tutkulu davranışına üzülüyordum. Çıkarı hiçe sayması, geniş cömertliği, içten dostluğu

olmasaydı, yarını olmayacağını kestirdiğim bir yolculuğa birlikte çıkmamız için bu kadar diretişine bakarak Allah bilir ne türlü sinsi amaçlar yorabilirdim... Oysa bu adamın dürüstlüğüne, candan arkadaşlığına kalıbımı basardım. Bugün ki herşeyi biliyorum, gene aynı şeyi yapardım. Çünkü günün birinde işin içyüzünü öğrendim ve ona hak verdim.

Haziran başlarındaydık. Bir haftadır her gün tezgâh başında onun yerini tutmaya geliyordum. Dükkândan öğleyin ayrılıyor, ancak gece vakti, kapatmak için geliyordu. Akşam yemeğinden az sonra ayrılıyorduk; o Helyopolis'te yatıyor; bense Kahire'ye dönüyordum.

O akşam havanın tatlı serinliği, mehtap ve korkunç ıssızlık bizi birbirimize yaklaştırdı. Helyopolis, çok büyük bir gayret harcayarak bitkin düşmüş bir adamı andırıyordu. Âciz bir kitle, bir mezarlık, ortalığı kaplayan karmakarışık bir malzeme yığını. Göğün şirinliğini, insan elinin çirkinleştirdiği toprağın tatsızlığı bozuyordu. Her şey köhne, boş, ölü görünüyordu. Bu boş binalar, bu cılız fidanlar ölçüsüz bir rahatlık uğruna yapılan bu öldürücü mücadele. Başlarımız üzerindeki o değişmez

yıldızlar, bize kayıtsız bir ağırbaşlılıkla ışıklarını gönderirken uzakta çakallar uluyordu.

Hiç konuşmadan ışıklı dükkânın etrafında çepeçevre dolaşıyorduk. Burası, bu öldürücü çölde tek canlı yaratık gibiydi. Bu saatte camlarındaki resimler gündüzkinden daha etkiliydi. Bir Napoli'li kadın başı, güzel dişlerini göstererek gülüyordu. Bir Arap dansözü bir yılan gibi kıvrılıyordu. İki genç boğa toslaşıyorlardı.

Dostuma :

— Haydi, birer kahve pişirelim! dedim.

Dükkâna girdik.

Patlama raddesine gelmiş bir kazan halindeydim. Hiçbir şeyin yatıştıramayacağı bir heyecandan, ruh taşkınlığından boğulur gibi oluyordum. Bütün vücudum acıyordu. Dostum hâlâ susuyordu. Cigarasını tüttürüyor kahvesini içiyordu.

— Haydi öyle olsun, gidelim. Seninle istediğin yere geleceğim... Ne olursa olsun...

Kıpırdamadı. Sonra :

— Ne olursa olsun mu diyorsun? Nasıl ne olursa olsun? Çocuk sen de!... Seni mert bir dostu ve anasını öldürebilecek serüvenlere

değil, özgür ve şen bir hayata götürmek istiyorum!

Bunu söylerken yerinden fırladı, dar kafesi içinde bir arslan gibi dolaşmaya başladı ve çeneleri yeniden kısıldı; söyleyemediği sözcük boğuyordu onu.

Sonunda kararını verince, gevşedi: Cebinden katlanmış âdi kitap büyüklüğünde beyaz bir mukavva çıkardı, masanın üstüne koydu. Bakır rengi yüzünde acı bir gülümseme dolaşıyordu. Alt dudağı aşağı sarkıyordu. Vücudu, cansız bir külçe gibi koltuğa yığıldı...

O zaman parmakları arasına aldığı mukavvadan bir parşömen kâğıdı varakası çıkardığını gördüm. Bu kâğıt parçası üzerinde, hayran bir bakışla, bütün ruhu titriyordu.

Bu, yalnız ilk baskısı yapılmış bir banknottu. Camları, pipoları, şurupları, elinden çıkan her şey gibi bu da mükemmeldi

Hâlâ ve hep bir şey anlamamakta devam ediyordum. Omuzu üstünden bakıyordum. Başını kaldırmadan, gözleri, iki elinin baş ve şahadet parmakları arasında gerilmiş banknotta, pipo için yaptığı gibi sordu :

— Bak!... Nedir bu biliyor musun?

— Bir banknot.

— Değil mi?... Ama değil, bu da işte... doğrama tozudur. Yalnız, yaşamak için bu doğrama tozundan ayda bir tane sürmek yeter. Yaşamak, dostum, yaşamak! diye boğuk bir sesle ısrar etti.

Ağır bir hareketle ayağa kalktı.

En sonra anlamıştım. O kâğıdı cebine koyarak, ayakta durdu. Sırtını duvara vermiş, kolları sarkmış, gözleri kaymış, bambaşka bir insan olmuştu. Dalgın, dalgın mırıldandı :

— Ama güzel şey bu... Güzel şey... Bütün hayatım bu...

.Bu sözleri uzun bir sessizlik izledi. Dostumun zihninin başka taraflara kaymış olduğunu farkediyordum. Ben yalnızdım. O uzaktaydı.

Sıkılarak :

— Madem ki güzel, neden «ama» diyorsun? diye sordum ve hemen kendi sorumdan ürktüm.

O kendine geldi, kımıldadı, yorgun hareketlerle bir cıgara yaktı, beni garip bir bakışla süzerek dedi ki :

— Çünkü bunu yapan yeryüzünde tek başına kalmaya mahkûmdur...

«Tek başına... Güzellik ve ıssızlık... Çirkinlik ve ıssızlık...

«Bütün bu güzelliğe ve bütün bu çirkinliğe insan tek başına nasıl katlanabilir?

«Ama tek başına kalmak gerek: Bir zamanlar, eski Türkiye'de bu güzelliğe, bu hayata âşık olanların iki elini satırla keserlermiş. Ne yargıç, ne de cellât, satırın düşürdüğü ellerin ne harika şeyler olduğundan haberli değiller.»

Kalktım ve ellerini tutarak uzun uzun sıktım.

Göğsü kabardı. Yüzü hareketsiz kaldı. Bir şey söylemedi. Ben de ne söyleyebilirdim?

★

Buraya kadar bu... limonatacının adını anmadığım farkedilmiştir. Doğrudur: O geceye kadar ben de bunu bilmemiştim. Adını sormamıştım, çünkü, serserilik hayatında, adam, sormamasını da bilmeli; o da bana adını söylememişti.

Ama sırları açıldığı o gece, soru dudaklarımın ucuna geldi.

Şen bir tavırla atıldım ;

— Farkında mısın ki, hâlâ senin adını bilmiyorum.

Şen bir tavırla ve hemen bir başka soruyla cevap verdi :

— İbrail kırlarında yerli kavunla Hasanbey kavununun kırması olan kavuna ne derler, bilir misin?

— Galiba, bakır derler.

— Tamam: Bakır. İşte benim de adım bakır. Ben de bir bakırım. Onun gibi benim de katı bir kabuğum var.

— Bir de Hasanbey kavununun kokusu... diye ekledim.

— Belki. Ama...

Gözlerini, kesilmek için gibi uzattığı ellerine çevirerek düşüncesini tamamladı.

Bunun üzerine birbirimizden ayrıldık; kaderim, sevmeye başladığım ve yanında yeni bir hayatın beni beklediği bu adamı bir daha görmeyi bana nasip etmedi.

Ertesi günü, her zamanki gibi, Helyopolis tramvayına binmeden önce postrestant gişesine uğradım. Önemli bir mektup beni bekliyordu! Bir arkadaş, anamın ağır hasta olduğunu yazıyordu.

Hemen trene atlayıp İskenderiye'den Köstence'ye kalkan vapura zor yetişebildim. Bakır'a bir tezkere yazarak evdeki olayı anlattım ve çabuk döneceğimi kendisine vadettim.

Bu dönüş ancak ertesi kış olabildi, ama artık Helyopolis'te Bakır'ın yalnız dükkânı vardı.

Üzgün, izini bulmaktan âciz, hep insan aramakla geçen acıklı hayatıma yeniden başlamıştım ki, bir Kahire gazetesinde çıkan şu haber gözüme ilişti :

> «Öğrendiğimize göre, uluslararası sahte banknot yapıcılarından «Bakır» lâkabıyla anılan Karabet Karaosman, Sofya'da tevkif edilmiş ve beş yıl küreğe mahkûm edilmiştir. Mısır'da da büyük bir cür'etle faaliyette bulunmuş olan bu sahteci, İngiliz polisi tarafından uzun zamandan beri aranmaktaydı.»

Bakır'ın cevabı, bir kehanet gibi aklıma geldi: «Çünkü bunu yapan, yeryüzünde tek başına kalmaya mahkûmdur.»

Aziz Bakır'ım, herhalde büsbütün tek başına kalmamak için, sanatının güzelliği ile ha-

yatın çirkinliğinden ağırlaşan yüreğini biraz hafifletebilecek bir yürekle kaynaştırmak için, muhakkak gönlün seni birtakım resimli camların ihtişamını, birtakım pipoların sırrını ve hele Helyopolis'in ıssız bir gecesinde hayran gözlerime seyrettirdiğin o parşömensi kâğıdı başka bir serseriye göstermeye sevketmiş olacak; anlaşılan o dost, senin ellerini öpecek yerde, onları satırla kesen yargıca ihbar etti!

DOSTLUKLA BİR TÜTÜNCÜ DÜKKÂNI ARASINDA

Mısır'a yaptığım ilk yolculuk 1906'da oldu ve şu şartlar içinde kararlaştı: Mihail'le ikimiz, o kış, Köstence'de *Regina* otelinde, o gündüz, ben gece kapıcıydık. Ortak bütçemiz için yıkım olan masraflarım yüzünden aramızda çıkan kardeşçe, ama üzücü bir çekişme, yüreklerimizi hafifçe soğutmuştu. Bana demişti ki :

— Bundan böyle keselerimizi ayıracağız. Her dönemeçte bizi bekleyen sefaleti sen hep unutuyorsun.

Keselerimizi ayırdık. Ben paramı istediğim gibi çarçur edebildiğime memnundum, ama dostum, benim yerime üzülüyor, hergün biraz daha mahzunlaşıyordu, günün birinde de *İmperatul Trajan* vapuriyle Mısır'a gideceğini bana haber verdi.

Bu haber, karnıma bir kılıç sokulmuş gibi canımı yaktı. Hemen İbrail'e koştum, dişinden tırnağından arttırıp saklaması için Angel dayıya vermiş olduğu yüz frangı anamdan ko-

pardım ve bir dahası gün öğleden sonra, hemen vapura binecek olan Mihail'i kucaklayabilmek için Köstence'ye döndüm.

Beni mahzun görmediğine şaştı.

— Ne yapacaksın? diye sordu. İbrail'e neden gittin ve neden tekrar Köstence'ye döndün? Sen aklını kaçırmışsın! Haberin olsun. *Regina* oteli artık seni istemiyor.

Ve beni bekleyen âkibeti düşünerek sızlanmaya başladı. Kışın işsiz ve hattâ arkadaşsız, yani tek dostum olan onsuz kalacağımı tasavvur ediyordu. Onun odasında oturuyorduk.

Birdenbire :

— Dur, ceplerini arayayım, dedi. Benden bir şey mi gizliyorsun yoksa?

Üstümü aradı ve on frank kadar bir paradan başka bir şey bulamadı.

— Sakın bir pasaport çıkartmış olmayasın?

— Hayır.

— Dur, bavulunu da arayayım.

Netice gene olumsuz çıktı. O zaman beni yalnız bırakıp gidişine pişman olmaya başladı.

— Pasaportun olsaydı, seni hemen beraber götürürdüm. Ama o Allahın belâsı kâğıt

olmadan İskenderiye'de adamı karaya çıkartmazlar.

O zamanlar bir Romanya pasaportu aşağı yukarı üçüncü mevki Köstence - İskenderiye yolculuğu kadar bir para tutuyordu: 20 frank. Bilet parası ise, yemeksiz 30 franktı.

Mihail tekrar bana aynı şeyi sordu :

— Ne yapacaksın şimdi?

— Sen gittikten sonra düşünürüm.

O uzun boylu düşünürken, ben içimden kıs kıs gülüyordum. Biraz sonra kalktı ve *Regina*'nın patronundan kusurumu bağışlamasını ricaya gitti. Ona benim yerime gece görevini kendisi üzerine aldığı için işlerin aksamamış olduğunu söylemiş. Kendisini çok saydıkları için, patron gidip özür dilemem şartiyle, beni tekrar alacağını vadetmiş.

Böyle bir şeyi düşünmüyordum bile. Aklım fikrim Mısırdaydı. Pasaportum olmadığı halde beni Mısır'da görünce dostum nasıl şaşıracaktı! Hiçbir şeyden haberi olmayan Mihail üzüntü içindeydi :

— Neden özür dilemek istemiyorsun? İnsan suçlu olunca bunda onur kırıcı bir taraf yoktur.

— Ben suçlu değilim.

— Sahi mi? Demek sen, işinde de evdeki gibi her aklına eseni yapabileceğini sanıyorsun, ha? Güzel! Ne halin varsa gör!

İki bavulunu kavradı ve bunları yalnız başına taşımak istedi. Kendisini vapura götüreceğimi söyleyince bir tanesini bana bıraktı. Limana kadar tek kelime konuşmadan gittik. Oraya vardığımızda umduğum gibi, doğruca vapura gidecek yerde, bir kahveye girdi. Tekrar beni söyletmeye çalıştı.

— Peki, ama nedir bu esrar? İbrail'e sırf gönlünü eğlendirmeye gittiğini iddia edecek değilsin ya?

— Tabiî değil .

— Şu halde?

— Şu halde anlatayım: Senin ardından ben de başımı alıp gideceğim.

— Nereye?

— Belki de seni bulmak için Mısır'a.

Pasaportsuz bu işi beceremiyecimden emin olduğu için sözlerime hiç inanmamış göründü.

O, beni tehlikeli bir durumda bıraktığını bildiğinden, bense Firavun'ların toprağında pek yakında tekrar buluşacağımızı düşündüğümden, ikimiz de heyecanlıydık.

Buluşacağımıza emindim.

İbrail'e hareket etmeden önce *İmperatul Trajan* vapurunda ateşçi olan bir arkadaşa işi danıştım: Kendisine İskenderiye'de alacağım bir litre ananas likörü karşılığında, beni bu şehre çıkarmayı üzerine almıştı.

— Pek kolaydır, demişti. Romenler denizcilikten bir şey anlamazlar. Üstelik, gemiler devlet malıdır, bütün açıkları o kapar. Onun için, kaptanından tut da, en aşağı tayfaya kadar kaçakçılık usuldendir. Herkes kendine göre bir şeyler kıvırır. Pasaportsuz İskenderiye'ye çıkmaya gelince, bunun için bir *İmperatul Trajan* kasketi yeter.

Bu sözler inandırıcıydı. Bununla birlikte hayatımın bu ilk büyük kumarına kendimi teslim ettiğimi hissetiğim anda kalbim bir pire kadar küçüldü: Parasız, pasaportsuz, hattâ yol parası bile ödemeden, dünyaya meydan okumaya kalkmak! Biletsiz olduğunuzu bilen kaptandan tutun da, kimbilir nerede ve nasıl kelepçe geçirmeye hazırlanan uğursuz bir polis komiserine kadar bütün dünya suçunu biliyormuş gibi gelir adama. Bir gemide mahpus olan siz, biçare adamı karanlıkta binlerce gözün gözetlediğini hissedersiniz. Sizi gözetleyenler iyi

giyinmiş, şakaya gelmeyen, eksiksiz pasaportları ve biraz paraları olan kimselerdir. Onlar polis komiseriyle çekinmeden, iki eşit insan gibi konuşurlar. Hiçbir zaman tevkif edilmezler ve edilenleri sevmezler. Üstelik kendileri tarafından kurulmuş olan yaşayış tarzını sever ve herkese zorla kabul ettirmek isterler: Hep iyi giyinmeli, muntazam, pasaporta ve biraz paraya sahip olmalı, hattâ bunlar evinden dairesine giden yoldan başka bir yolu ömründe bilmemek pahasına olsa bile. Ama hey Allahım! Bazı kimseler de, hoşlarına gidiyorsa, birdenbire kendilerini bırakıp gitmiş olan dostlarına kavuşmak için her şeyi fedaya razıysalar, neden Mısır'a gidemesinler? Bu bir cinayet midir?

Ateşçi arkadaşımın beni saklamış olduğu, kazanların ardındaki karanlık köşede bunları düşünüyordum. Bu ateşçi ikide bir gelip sıcaktan çatlayıp çatlamadığımı soruyordu.

Bir seferinde :

— Evet çatlıyorum, dedim, ama korkudan.

— Korkudan mı? Neden korkuyorsun? Burada kimsenin işi yoktur. Hattâ yarın sabah gidip üçüncü mevki güvertede dolaşabilirsin

bile. Adamdan anlıyorsan orada kendine arkadaşlar da keşfedersin, ama onlarla dost olma, kendini ele verme.

Demek ben, kaçak yolculuk eden tek yolcu değildim. Bu bana biraz güven verdi. Bununla birlikte içine dört İngiliz liramı koymuş olduğum fotini çıkardım ve seyredemediğime üzülerek altınları şefkatle okşadım. Bu para, benim şu yeryüzünde tek maddî desteğimdi. Kollarım, gençliğim, hayat ve dünyaya karşı duyduğum sevgi beni karanlıkta gözleyen milyonlarca göze hiçbir şey ifade etmezdi: Ben yakalayıp mahkûm edebilir ve güzel hayatımı bir çırpıda yıkabilir, beni bir lânetli yapıp belki de cinayete kadar sürükleyebilirdi. Buradaki pasaportsuz ve biletsiz durumumla ben artık hapishaneye tıkılmaktan başka işe yaramaz bir adamdım. Oysa o biçare servetin sadece yarısıyla hem pasaportu, hem de bileti alabilir ve böylece namuslu adamlar sırasına geçip polis komiserinin itibarına hak kazanmış olurdum... Şu halde hayatım iki Sterlin değerindeydi. Demek oluyor ki, benimkine benzer her durumda, elli franklık bir para karşılığında, zaaf gösterecek ne kadar adam çıkarsa o kadar güzel hayatı yıkmak insanların elindedir.

Şu halde adam oğlunun, hayatını yatak odasıyla işi arasında geçirmekten başka bir şey yapamayacağını ilân edip insanlığın dörtte üçünün bu köleliğe mahkûm olduğunu görmek daha iyi olmaz mı?

Zaten gördüğümüz de bundan başka bir şey değildir. Hayatın manzarası bana daha pek küçük yaştan azap vermeye başlamıştı. İnsan bütün ömrünce aynı kilometre kare toprak parçası içinde dönüp dolaşmak zorunda kaldıkça bu kadar geniş ve çekici bir dünyaya ne lüzum var, yüreğin sınırsız arzularına ne lüzum var?

Karanlık köşemde otururken Mısır'ı görme arzusunun vaktiyle içimde nasıl doğmuş olduğunu hatırladım: Bu arzu, ilkokul sıralarında, renk renk resimleri hayalevimi tutuşturan İncil hikâyelerini okurken başlamıştı. Bir gün, hocamız, beni, bu hikâyelerden birini «coşarak» okuduğumdan dolayı tebrik ederken, kendimi tutamayıp :

— Efendim! demiştim, ben Mısır'ı görmek istiyorum!

Öğretmen gülümsemişti. (ihtimal) çamaşırcı anamı düşünmüş ve dostça çenemi okşayarak demişti ki :

— Mısır'ı görmek istiyorsun... Orası uzakça bir yerdir. Öyle sanıyorum ki sen de, torunların da orasını görmeden öleceksiniz.

Sonra, kollarını kaldırarak ilâve etmişti:

— Meğer ki...

Çok üzülmüştüm, ama bu «meğer ki» beni yatıştırmıştı. Demek ki basit bir gündelikçi çocuğunun da bazı şartlar altında Mısır'ı görebilmesi *mümkündü.*

Şimdi gemi beni oraya götürürken pervanelerin gürültüsünü dinliyor ve âdeta vecd içinde şöyle düşünüyordum :

— Evet; Mısır'a pasaportsuz ve biletsiz her gidişimde hapse girmek gerekse de, seve seve gireceğim. Hattâ bir hukukçudan suçun her tekrarında cezamın ne kadar artacağını da sorarım. Çünkü bütün ömrünü kulübesiyle işi arasındaki köleliğe hasretmedense adamın hayatını hapishaneyle Mısır arasında bölüşmesi daha iyidir.

Sözümde durdum: Bu ilk yolculuktan sonra, birbiri ardından altı yıl Mısır'a geldim. Beni bir kere bile yolcuların listesinde ya da pasaport defterinde kayıtlı bulamazsınız. Bu yolculuklardan hiçbirini hapisle ödemedimse, bunu insanın kendi eliyle budalacasına yarattığı

engellerden uzak bir hayatın âşıklarına yardımcı olan raslantıya borçluyum.

★

Gemiye binişimin altıncı günü tanyeri ağarırken yaldızlı, akçıl bir çizgi yeryüzü güzelliklerine susamış bütün gözlere İskenderiye'nin silûetini çizdi. Köstence'de bırakmış olduğum öldürücü soğuktan artık eser kalmamıştı. Tatlı bir bahar havası. Mavi bir gök. Alabildiğine uzayan kırışıksız bir deniz.

Gecenin geç bir saatindenberi geminin provasında dikilmiş, ufukta İncil hikâyelerindeki manzaraların belirmesini ateşli bir sabırsızlıkla bekliyordum. Kalbimi çatlatacak bir raddeye gelen mutluluğum, içimde korkuyu boğup öldürmüştü. Kaptan köprüsünde iki sessiz gölge dar alanın içinde dolaşıp duruyordu. Onlara minnet dolu sözler fısıldıyordum :

— Bir bacağımı kesmeyin de, beni istediğiniz kadar dövün, hapse atın; gene ellerinizi öpeceğim.

Yanan alnımı geminin korkuluğuna dayıyarak, içimi sevinçle dalduran hayata karşı duyduğum şükran duygusunu kabil olduğu ka-

dar zaptetmeğe çalışıyordum: Tehlikeli ve çetin çabalar pahasına hayattan kopardığınız bir mutlulukla kıyaslanabilecek hiçbir şey yoktur. İnsanların miskincesine sizden esirgediği her şey bir mutluluktur. Ve bütün mutluluklar soyludur, çıplak elinizi kaderinizin yanan ocağına sokarak ararsanız hepsini elde edebilirsiniz. Arzunuzun cür'eti karşısında ateş bile yakmaz olur, sade siz bütün yeryüzü mutluluklarının insafsız bekçisi tarafından ısırılmayı göze alın da!

İşte hiçbir okulun, hiçbir eğitimin bize öğretmediği gerçekler. Ve işte bunun için yeryüzünde korkaklar kahramanlardan çok fazladır. Bunun sonucu da insan solucanından tutun yıldızları arayan bilgine kadar herkese kesin olarak sağlanan bir aşağılık hayat.

İskenderiye'ye yaklaşmamız ve yanaşma hazırlıkları beni köşemde gizlenmek zorunda bıraktı, buradan ancak herkes indikten bir saat sonra çıkabilecektim. Mihail yukarıda ne yapıyordu? Birinci mevki lokantasına yardımcı yazılmış, yolculuğu çalışmasiyle ödüyordu.

Bana ise bu yolculuk bir şişe likör mal oluyordu. Ama Mihail gemiden ıslık çalarak çıkabileecğine emin bulunurken, ben, dişlerim

birbirine vurarak onu izlemeye hazırlanıyordum.

Oysa korkularım boşa çıktı. Hattâ, ondan önce gemiden çıktım. Başımda bir tayfa beresi vardı, yanımda yürüyen ateşçi, ihtiyatlı olmak için bavulumu kendi eline almıştı. Rıhtımda, yirmi iki yaşımın neşesi ve ayaklarımın altında Mısır toprağı, beni arkadaşımın boynuna sarılmağa sevketti.

— O kadar memnunsun demek? diye sordu.

— Memnun mu, hayır, deli gibi mutluyum.

— Demek burada köpekler bile kuyruklarına asılı birer çörekle dolaşırlar sanıyorsun!

Durarak :

— Benim çörek mörek düşündüğüm yok, dedim. Sadece Mısır'ı ve gemiden inecek olan dostumu düşünüyorum.

Ateşçi kızdı :

— Yolda biriyle dost olmamanı söylemiştim! Muhakkak serserinin birine her şeyi anlatmışsındır.

Ona işin aslını anlattım. Bir türlü inanmadı.

— Biraz bekle, inanırsın, dedim.

Kızarak :

— Bekleyemem, dedi. Gemidekilerin yaptığım şeyi öğrenmelerini istemem. Al bavulunu, ver bakalım bir şişe ananas parasını!

Ona iki «şişe ananas» parası verdim, «bundan böyle benim gibi kopuklarla alış verişe girerken daha dikkatli davranacağını» mırıldanarak uzaklaştı. Bu mânasız anlaşmazlık canımı sıktı, çünkü ateşçi, biraz ahmak olmakla birlikte iyi bir arkadaştı.

Bavulumun üstüne oturmuş, bir cigara yakmıştım ki, Mihail, bavullarının yükü altında iki büklüm bir halde göründü. Yoluna çıktım. Beni gördü, çantalarını elinden bıraktı, ellerini şakaklarına götürdü ve koşup beni kucakladı.

— Düş görüyorum! Düş görüyorum! Nasıl becerdin bu işi? Sen bir şeytansın! Ama ne iyi ettin; Seni Köstence'de bıraktığım için vicdan azabı çekiyordum. Şimdi sen de havalanmışsın. Senin kaderin bu.

Sarhoş gibiydim. Böylece, bilinmezin, sizi dayanılmaz bir sesle çağıran bilinmezin uçurumuna güvenle atılmak gibi insanın içini sağlıkla dolduran ne vardır? Şüphesiz insan bu cüretine kurban gidebilir. Ama yaşarsa, haya-

tını hiçbir miskinlikle küçültmüş olmayacaktır: Servet nâmına iki boş el ve aşağılatıcı rahata karşı onu koruyan cömert bir yürekle dünyaya meydan okuyan adamın hayatında her şey kahramanlıktır.

★

İskenderiye'de durmadık. Şehirden geçerek *limandan doğruca istasyona gittik* ve Kahire trenine bindik. Mihail, *Royal* otelinde kendisine bir iş sağlayacağını umduğu bir tavsiye mektubu almıştı, bu otelin sahibi olan Rus kadını kendi ulusundan bir adam arıyormuş. Arkadaşım oraya hemen kabul edildi. İki ay süreyle, Mısır nâmına İskenderiye iskelesinden *doğruca Kahire'deki Royal oteline giden* yoldan başka bir şey bilmediğini söyleyebilirdi.

Bu, onun için gerçek bir hapis hayatı oldu. Bununla birlikte tadını pek iyi bildiği sefaletten mütlhiş korktuğundan buna katlandı. Bana gelince, ben de ayak satıcılığı ve bada*nacılık ettim. Serbest olduğum günler*, Mihail yanımda olmadıkça hiç bir güzellikten zevk alamadığım için canım sıkılıyordu; beş yıldan beri ayrılmaz iki arkadaş olmuştuk.

Ama Mihail'in bu kapanışı alabildiğine böyle devam edemezdi. Haftalarca ve hatta aylarca sürmüş olan —bir lokma ekmeğin hâdise teşkil ettiği— açlığın hâtırası pek korkunçtur. Açlığa tempo tutan pislik ve barınacak yeri olmamak, aynı derecede insafsız bir kâbustur. Herhangi bir hayvanın boy ölçüşemiyeceği derecede duygusuz değilse, bu sefaleti tanımış olan adam, ondan ölüm gibi korkar ve böyle bir hayata tekrar düşmemek için elinden geleni yapar. Ne yazık ki bütün korkulardan daha güçlü bir düşman vardır: Serseri adamın bir işe ya da mevkie uymak imkânsızlığı; hayatını düzeltmek için devamlı çaba harcamaya kesin kabiliyetsizliği; ve hele sadece aynı yüzleri, aynı duvarları, aynı sokakları gereğinden fazla gördü diye gece gündüz içini kemiren o korkunç «hafakan» ı.

Serseriler, ister yüksek adamlar olsunlar, ister birer ahmak, tabiatlarının bu benzer tarafından hep kardeştirler.

Mihail de bir istisna teşkil etmiyordu. Aynı otele hizmetçi olarak girdiğimiz çok olmuştu: Köstence'deki *Regina,* Bükreş'teki *English,* İbrail yakınında Laku - Sarat'daki *Popescu* otelinde böyle çalışmıştık. Ve bir çok defalar,

mâneviyatının sarsıldığını itiraf etmeye cesaret edemeyerek, beni iğnelemekle kalır, bana meçhul kıyılardan bahsederek muhteşem seyahat tasavvurlarına girişirdi. Ben hazırdım.

— Hemen gidelim.

— Ama, derdi, bak burada ne kadar rahatız. Bir eksiğimiz yok.

Gerçekten bir eksiğimiz yoktu, yalnız istediğimiz şey, hemen çıkılacak bir yolculuk dışında. Sonra şunu da itiraf etmeli ki, çok kere katlanmış olduğumuz hizmetçilik hayatının şu kötülüğü vardır ki, insanı dört duvar arasına fazla kapar. Hele o devirde, haftada bir saat izin koparan hizmetçi kendini mutlu sayabilirdi. Yatacak yer ve yiyecek bir faciaydı. İşe gelince, sabahın sekizinden gece yarısına kadar devam ederdi. Böyle bir hayat normal adamı ancak bir sersem haline getirebilir. Bir serseriyi ise sabıkalı yapar.

İçli, düşünür, yüksek edebiyatın âşıkı, âdeta bilgin tarihçi, iyi adam, sıkılgan huylu, dürüst vicdanlı, uysal Mihail bu âkıbete uğramadı. Ama sabrını, fazla kötüye kullanmaya da gelmezdi. Böyle hareket edildi mi, dayanamazdı.

Royal otelinde de hal böyle oldu. Bir gün,

ödenmesi zorunlu olan sekiz günlük yevmiyeyi hemen vererek işini bıraktı. (Biçare hizmetçinin bu «sekiz günlük yevmiye» sorunu bütün bir hikâye, bütün bir şiir, bütün bir faciadır, ama böyle bir hizmetçinin hikâyesini, şiirini, faciasını dinlemeye kimin vakti var?)

Bir akşam işimden dönüşte, Kahire'deki bütün uyuzların Romen ve Yahudi - İspanyol karargâhı olan *Darb-el-Barabra'daki* Goldenberg kahvesinde Mihail'i buldum. Her akşam, yakın bir sokakta sabaha kadar ölümsüz tahtakurulariyle kahramanca savaşa girişmeye gitmeden önce bir iki saat oraya uğrardım. Aynı savaştan ürkenlerin hepsi oraya gelirlerdi. Soluk benizli, sahtekâr gözlü, kolları lüzumsuz, tavırları acılardan dengesini kaybetmiş ve sadece hemcinsleri güvenlik adamına yenilmekten başka suçları olmayan insanlar. Bu hazin yenilmişlerin büzülmüş yüzleri arasında Mihail'in aydınlık yüzü bir çelişki oluyordu. Meyhanenin tâ dibinde bir masaya oturmuş, zeki bakışlarını bu sefalet kumkumasına çevirmiş, gelecek günlerdeki kendi âkıbetini seyrediyor gibiydi.

Orada ne yaptığını hemen öğrendim: Kendisiyle uzlaşıyordu. Serserinin kaderi yaradı-

şın basbayağı insanlara sunduğu talihin tam zıddıdır. Karşı konulmaz bir tabiat kanunu bunlarda kendini koruma içgüdüsünü o kadar geliştirir ki, dünyayı seyretmekten vazgeçrler: Hep bugünü yarına tercihe hazır bir halde, sade hayatı yakarak yaşarlar. O yüzden, ancak ölümle biten çetin bir savaş içindedirler. Bu Allah bilir hangi amaca hizmet için, insanın iflâsıdır.

Buna karşılık, serseride, aynı derecede karşı konulmaz bir yasa, kendini koruma içgüdüsü, yarın hususunda en kötü bir kararsızlığı göze aldıracak kadar, kendi mahvını soğukkanlılıkla karşılayacak kadar zayıflatır, ama karşılığında, ona, günlerinden birini dolduran dakikaların her biri üstünde ayrı ayrı titremek mutluluğunu verir. İşte kendi kendisiyle yaptığı bencil savaştan vazgeçmeye onu zorlayan da budur. Bunun sonucu tümüyle yaşanmış hayattır, eğer *hayat*'tan kastedilen *arzularımızın temini* ise.

Bütün zamanını ayda yirmi frank tasarruf etmeye feda eden Mihail bitmiş bir adamdı. Başka bir yüz, başka bir tabiat, başka bir zihniyet ki gerçek benliğiyle ilgisi yoktu. Sefaletine meydan okuyan Mihail ise bulunmaz bir

şahsiyetti. Hayatın bütün değerleri onda canlanırdı. Onun yanında geçen her saat bir manevi mutluluk çağlayanıydı. Açlık, yatacak yeri olmamak, her türlü temizlikten yoksun bulunmak hayatın zenginliğini hiç de azaltmıyordu. Hattâ, talihi ne kadar ters giderse, ona o kadar hayat aşkiyle karşı koyardı. Serserilik sıralarında kavga ettiğimiz hiç olmamıştı, ancak kölelik zamanlarımızda, o bambaşka bir adam olduğu sıralarda tartıştığımız olurdu.

Onun içindir ki, kendisini Darb-el-Barabra'da bulunca aydınlık sâkinliğine bakarak anladım ki biz ancak o andan sonra özgür Mısır günlerimizi yaşayacaktık. Ah, dünyada kimsecikleri olmayan, kozmopolit bir şehrin sokaklarında buluşan, aynı kaderin tehdidi altında kardeşçe birleşmiş iki dostun pek pahalıya mal olan özgürlüğü: Onu bir gün kim dile getirecek? Her türlü dünya malını, maddi refah gösterişini hakir gören ve hayatın büyüklüğüyle yeryüzü güzelliklerine, uğurlarında canını verecek derecede hayran olan adamın günün birinde takdir göreceği umulabilir mi?

Serseri adam, mutlak hayatın uygar insa-

nıdır. Bu hayata bir biçim verirsek, onu evrenin yollarından çılgıncasına koşan muhteşem bir saltanat arabası diye tasavvur edersek, serseriler bu arabanın önünde giden ve onun ününü haykırırken cansız yere düşen vardacılardır. İşte benim uygarlıktan anladığım budur. Alelâde insanlar da bu muhteşem araba uğrunda kendilerini feda ederler, ama yolunu çirkin yük arabalariyle doldurup onlar tarafından çiğnenir ve parçalanırlar.

★

Biz, bütün bir hafta, incelik ve görkemini güzel Mısır toprakları üzerinde dolaştıran bu saltanat arabasının coşkun vardacıları olduk. Sonra soluğumuz kesildi ve o bizi bırakıp uzaklaştı. Onu tekrar yakalamak için Mihail cüretli bir plân tasarladı :

— Habeşistan'a gideceğiz, dedi.

— Habeşistan'a mı? diye haykırdım. Hemen gidelim!

— Sana bir pasaport uydurayım da gideriz...

Hey Yarabbi, insanlar ne kadar tatsızlaşıyorlar! Neşeli bir Habeşistan yolculuğuyla

uğursuz bir pasaport arasında ne ilişki var? İşte hâlâ bugün bile bir türlü anlayamadığım şey.

— Peki bana pasaportu nasıl bulacaksın?

— Bir Sterlini gözden çıkararak.

Bu iş bir saat bile sürmedi. Ben, haşmetli Rusya Çarının Kişinef'te doğmuş nâçiz bir tebası oluvermiştim. Mihail Mihailoviç Kazanski gibi benim adım da Aleksandr Aleksandroviç Besarabski idi. Nâzik pasaport imalâtçısı bize üstelik «ne olur ne olmaz Mısır'daki Rus Konsolosluklarından hiç birine baş vurmamamızı» söyledi. Sevsinler.

Şimdi Mihail'in Habeşistan'da neyle geçineceğimiz hususundaki düşüncesini merak ediyordum. Pek basitmiş: Bu memleketin oldukça ucra köşelerinde gezginci boncukçuluk yapacaktık, buralarda sözde yerliler adama bir avuç yalancı yakuta koca koca fildişleri verirlermiş. Mükemmel bir şey bu. Şimdiden fildişlerinin üstümüze o kadar yağdığını tasavvur ediyordum ki, bir kısmını yollarda bırakmak zorunda kalıyorduk.

Gidip boncuk, cam bilezik gibi şeylerin fiyatlarını soruşturduk. Hiç bir şey almadan üç gün kaybettik. Savaştan önce bu maddele-

rin sanayiini elinde tutan Almanyaydı; ama işimiz acele olduğundan Almanya'ya doğrudan doğruya sipariş te bulunamayacağımız için piyasada ne bulursak almamız, çok para vermemiz ve pek kötü şeylere razı olmamız gerekiyordu. Nihayet, Kahire'nin altını üstüne getirdikten sonra, «ihtiyar maceraperest» dedikleri, Balzac'ın romanlarına lâyık bir adam keşfettik. Artık bir kenara çekilerek insanlardan kaçan, romatizmalarının odasına mıhladığı bu Yunanlı çok dürüst ve namuslu bir adamdı. Bizi bir çeyrekten fazla odasının kapısında beklettikten sonra içeri aldı, sonra somurtkan yüzü yavaş yavaş bizim Habeşistan düşlerimizin ateşiyle aydınlandı. Bize yer gösterdi, rakı getirdi, işin erbabı sıfatiyle bizi sorguya çekti ve bizim şahsımızda kendi gençliğini, yani iki çılgın adam buldu. Ama çılgınlığımızın ne kadar kesin ve candan olduğunu bildiğinden tasavvurumuzu baltalamaya çalışmadı. Elindeki boncuk ve bilezik stokunu —ki on kilo kadar tutan nefis şeylerdi ve zengin çeşitleri bizi hayran etti— bize verdi, ve itirazlarımıza hiç kulak asmadan, karşılığında on para kabul etmek istemedi. Bize, bunları ödünç veriyordu :

— Habeşistan'dan getireceğiniz fildişlerini sattığınız zaman parasını ödersiniz.

Yanından mahçup ve hayli düşünceli bir halde ayrıldık. Bu usta serserinin erbap kötümserliğinin etkisi altında düşlerimiz biraz sarsılmıştı. Hem iyi hem hain olan gözleri beni korkulu bir ihtar gibi takip ediyordu. Yalnız cömertliği dolayısiyle değil, aynı zamanda bize karşı bütün benliğiyle ilgi gösterdiği için ona kızmama hiç sebep yoktu; bununla beraber, yenilmez bir azap beni ona lânet etmeye itiyordu. Onu görmek bizim için kötü olmuştu.

Gürültülü Musiki caddesinden indiğimiz yarım saat zarfında Mihail ağız açmadı. Ancak yattığımız köhne binaya geldiğimizde bana sordu :

— Bu adama ne dersin?

— Şunu derim ki, galiba bizi şefkatli romatizmasıyle kabul etti ve ona göre muamelede bulundu.

— Çok güzel söyledin! Ama hepsi bu kadar mı?

— Bu kadar sanırım.

— Hayır! Dahası var: Seninle beni ilgilendiren daha derin ve daha genel bir şey.

Kulak kabarttım. Boncuklar, Habeşistan

ve dünyanın bütün fildişleri cehennemin dibine gidebilirdi: Ben hemen şimdi Mihail'in ruhunda en güzel yolculuklarımdan birini yapacaktım. Çünkü ömrümün bu tek dostunun, yüzü ancak yırtıcı bir hayata âşık olanların tanıdığı ışığında yıkanırken, çetin ve neşeli düşüncelerin yükü altında iki büklüm olduğunu görüyordum.

Kerevetimizin üstüne oturmuş olan Mihail, dirseklerini dizlerine dayıyarak hızla bir sigara sardı. Ben de bir sigara yaktım. Bir nefes çektikten sonra, başını kaldırdı. Ancak kendisinin olabileceği şekilde yüzü hem güzel, hem mahzun, hem de neşeliydi. Parıltılı gözleri, ürperen burun kanatları, ağzının tatlı ve alaycı kıvrımları, geniş sâkin alnı, sözlerinden önce kahramanca hayatımız hakkındaki yorum ve düşüncelerinin bana verdiği o yakıcı ziyafetten bir parça sunuyordu.

Mihail gözleri uzaklara dalarak :

— Evet, dedi, bu ihtiyar yalnız romatizmasıyla şefkate değil, aynı zamanda herkesinkine benzeyen bir hayat felsefesine sahip; şahsî bir felsefe haline getirdiği bir tecrübeye. Bize dedikleri gibi macera peşinde dolaşmış değildir, sadece serserilik etmiştir, ki ikisi arasın-

da çok fark var. Maceracı, servet yapmak ister ve yapabilir. Serseri bunu ne ister, ne de yapabilir. Fırsat düşünce, ancak maceracı, insanları sömürecek, aldatacak ve kötülük edecek kabiliyettedir. Böyle şeyler asla ötekinin elinden gelmez. Onun için, serseri verimli bir zekâya malik olunca, hayatının tecrübelerinden çıkardığı felsefe daima saygıya değer, bununla birlikte ondan korunmak gerektir.

«Bizim halk ağzıyla *felsefe* dediğimiz şey, hayatın bütün şartları içinde bize aklı başında bir rehber olmak ididasındadır. Sanki bütün insanlara uyabilecek bir hayat kuralı varmış gibi. Eğer bir hayat kuralı varsa, bu ancak hayatı, su birikintisi üstünde atlamak zorunda kalmış bir kedi usuliyle yaşamak isteyen insanları ilgilendirebilir. İşte bu yüzdendir ki en yakın akrabalarımız, hayatı bir su birikintisi, bizi kedi yavruları, kendilerini ise birer filozof yerine koyarlar, çünkü su birikintisinin hakkından gelmişlerdir. Her zaman haksız değildirler, ama her şey dişi kedinin dünyaya getirdiği yavruların nev'ine bağlıdır. İnsan kedileri vardır ki, ejder doğurmuşlardır. Kabahat kimde? Kimsede, tabiî. Vaktinde yağmur yağmayınca kime kızarız?

«İşte bir tanrısal anarşi ki, bütün ana babalar, sevgilerine rağmen, tevekküle katlanmalıdır. Ama bunu yapmazlar. Ellerinden gelince de yavru ejderlerinin kanatlarını kırpar, pençelerindeki tırnakları kemirirler, dişlerini körleştirirler, onu ellerinden geldiği kadar kuşa benzetirler. İşte, çoraplarından tutun da «felsefe» sine kadar her şeyi işportalık olan insanlık karikatürü bundan ileri geliyor.

«Ama ayağında çorabı olmayan serseri, bu insanlığın felsefesinden de uzaktır. Bu demek midir ki, ihtiyarlığında kendisine beliren felsefe bütün serserilik arkadaşlarına yayılmalıdır? Hayır, bin kere hayır, hatta o adam, verimli bir zekâya sahip olsa bile. Bununla birlikte hayat hakkında geniş bir görüş edinmiş ve bunu edinmek için kendinden çok şey feda etmiş olması, ona saygımıza hak kazandırır. İşte bizim gördüğümüz adam da bunlardandır. Ve bu çok ilgiye değer:

«Bu adam şu kanaate varmıştır ki hayat, alev saçan salyalarına kendilerini çekinmeden bırakanlar için bir üvey anadır. Üvey ana mı, nasıl olur? denilecek. Pek basit: Bizi *doldurması* daha iyi *boşaltmak* içindir. Bunun *romatizma* ile fazla ilgisi yoksa da, *şefkat*'le yakından

ilgilidir. İşte zavallı ihtiyarcık da şefkati bol bir yufka yüreklidir. Hayatını o kadar sevmiştir ki, onu kendisine amaç edinmiştir. Hayat bir amaçtır ya da böyle olabilir, önceleri bir araç göziyle bakmak şartiyle.

«Kahkaha, göz yaşı, birer amaç mıdır? Böyle bir şey kimsenin aklından geçmez. Bunlar, tıpkı, uyku ve uyanıklık gibi başka şeylere geçmek için birer araçtır. Hayat da bir araçtır, çok uzun bir araç ki, bize yokluk denilen şeye geçmek imkânını verir. Ama yokluk hakkında biz ne biliriz ki?

«Hayatın bu özelliğini ihtiyar serseri anlamamıştır. Hattâ bunu anlamaya bile çalışmış değildir; o sadece sevmiştir. Bu büyük bir hatadır ki, insan ruhunu öldürebilir. Bir elmadan, ağacın üstündeki halini alabildiğine sürdürmesi istenebilir mi? Hem sürdürebilseydi, elimize ne geçerdi? Bunu gözönünde tutunca her şey yıkılır. Onun içindir ki, cennet ve cehennem fikri dinî zihniyetin icat ettiği en büyük aptallıktır. Ebediyet, ancak evrenin sonsuzluğu içinde var olabilir.

«Şu halde bu geçen şeylere dört elle sarılmalı, onlarla beslenmeli, ve asıl onların bizi yemekte olduğunu farkedince de hesap sorma-

ya kalkışmalıyız. Bu hareket arzusunun durması bizim mahvımız demektir.

«Bizim Habeşistan tasavvuru örneğini ele alalım. Sayısız tasavvurlarının, sonunda bir hiçe vardığını bildiği için, ihtiyar her serserinin en başarılı olmuş hayatının bile boşluğunu düşünerek üzülüyordu. Belki içinden diyordu ki: 'Ne zaman benim daha iki ayağım çıkarsa siz de o zaman fildişine sahip olursunuz.' Ve iyi kalbiyle bize acıyordu.

«Tabiî bizim tasavvurumuz akla yakın bir iş değildir. Ama *akla yakın* da ne demek? Emri altında bin köle ve cariye bulundurmak, hayvanca yaşamak mı demektir? Cevap hakkında bir yargıya varmak için cevap verene bakmalı: Kedi mi, ejder mi? Mesele burada.

«Biz de kedi değil, ejder olduğumuz için Habeşistan'a gideceğiz» dedi Mihail.

★

Hemen yola çıkmadık. İki ejder, bütün Habeşistan düşlerimizi üzerine bina ettiğimiz on kilo sırça yığınını bir hale yola koymak için üç gün uğraşmak zorunda kaldılar. Birer ceviz kemirerek ve Türkler gibi durmadan cigara

tüttürerek, odamıza kapanıp bu renk renk taş parçalarına çekici şekiller verdik: Bu yalancı mücevherler, itina ile yanyana getirilerek gerdanlıklar, bilezikler, madalyonlar, küpeler ortaya çıktı, bunların gerektirdiği ufak tefek masraflar bizi iflâs ettirdi.

Hepsi bittikten ve özel bir sandığa istif edildikten sonra sevincimize son yoktu. Önümüzde yeni bir hayat, bir tam özgürlük hayatı açılıyordu. Mihail bunun mutlu sonuçlarını tasarlıyordu:

— Fildişlerini sattıktan sonra iki tüfek alıp vahşiler gibi avlanarak geçiniriz. Silâh kullanmasını bilir misin?

— Hayır.

— Ben sana öğretirim.

— Kaplanlara karşı kullanmasını öğretme de! dedim ve hemen av arkadaşıma gidip ilerdeki özgür hayatımızı bir yerde kutlamayı teklif ettim.

Razı oldu. Gerçek serseriler için, bir düşü kutlamaya hazır bulunmak işten bile değildir. Ama *Aile Birahanesi*'nde ödediğimiz küçük kutlamadan sonra, Mihail, ilerdeki masraflarımızın kabataslak bir hesabını yapmaya girişti ve yolculuğumuzun iyice tehlikeye düşmüş

olduğunu keşfetti. Adam sen de! İnsan Habeşistan'a giderken, mutlaka tam bilet parası mı öder? Kaçak yolculuk edilmez mi sanki? O halde serseri olmak neye yaradı?

Bu cesaretli düşünce bir gün için gönlümüzü ferahlattı ve bu süre içinde fildişi tüccarlarını dolaşarak bu malın fiyatını soruşturduk ve adresler topladık. Sonra, hareket işaretini vereceğimiz sırada, Mihail, zihin bulandırıcı kaygılarını açıkladı :

— Ya Port-Sait'te bize iş verecek bir gemi bulamazsak ve kaçak olarak gitmeye de imkân yoksa ne yaparız?

Tatmin edici bir cevap bulamadım. İkimiz de başımızı ellerimiz arasına alarak arpacı kumrusu gibi düşünmeye koyulmuştuk ki, birdenbire aklıma dahice bir fikir geldi.

— Mihail! Sana söylemeyi unuttum, benim İskenderiye'de milyoner bir amcam var!

Zavallı Mihail başını yavaşça kaldırdı ve bana acıyarak baktı.

— Evet, evet! İnan bana: Annem söylemişti: «Babanın kardeşi ya da amcazadesi olur; bizim evimizde oturdu, senin vaftizinde bulundu, sonra Mısır'a göçüp İskenderiye'de yerleşti ve orada zengin oldu. Kendisini araya-

bilirsin, herkes tanır. Adı *Vangelis*'tir. Şunu da bil ki baban ona çok yardım etti. O da sana yardım etsin.»

Bu tafsilât üzerine, dostum, anamın hareketlerinde ve sözlerinde ne kadar ciddî olduğunu bildiği için, o acıyan tavrını bıraktı.

— İskenderiye'de bulunduğumuz sırada bunu nasıl hatırlamadın?

— Bir an önce *Royal*'e varmak isteği aklımı başımdan almıştı. Ama hemen talihimizi denemekten bizi kim alıkoyabilir? İskenderiye'den Port-Sait'e gemi ile gideriz.

Bir an düşündükten sonra Mihail :

— Gidelim! dedi. Ne olursa olsun!

O akşam, Kahireden arabayla geçerken, keyifli yoksullar, neşeli yosmalar, sarhoş asker bozuntuları, geveze turistler, hazin hazin bağrışan gezgin satıcılarla dolu sokakların gürültüsünü sessizce dinledik ve bu şehirle dostça vedalaştık. O, kış ortasında bizi aç bırakmış olan tek şehirdi.

Geceyi Fellâhlarla dolu bir trende gürültüler ve pis kokulu dumanlar arasında geçirdik. Kıpırdamaya imkân yoktu. Her yolcunun ağırlığı, yanında taşıdığı bir heybeyle iki ka-

tına çıkmıştı. Böylece, vagonun içi insan vücutları ve eşyayla gelişi güzel doldurulmuş, içinden birbirinden beter kokular ve gürültüler yükselen sefil bir göç kamyonunu andırıyordu.

Bunlar, ilk defa gördüğüm köylü insanlardı, ama gözlerimin önüne serdikleri sefalet ve acı görünümü, o zamandanberi gördüklerimin hiç biriyle kıyaslanamayacak bir şeydi Vagonumuzda inanılmayacak sayıda körler vardı. Trahom gözlerini boşaltarak yüzlerinde iğrenç birer çukur bırakmıştı. Yolcuların öteki yarısı da aynı hastalığı çekiyor ve güçlükle görüyorlardı. Her an gözlerini ellerinin tersiyle ya da pis yenleriyle siliyorlardı. Çocukları yanlarında olan ve onlara meme veren analar, parmaklarını kâh kendi irinli gözlerinden, kâh yarı kör yavrunun gözlerinden geçiriyorlardı.

★

Serserinin hayatında aldatıcı düşlerden başka şeyler de vardır. Hoşa gidecek büyük sürprizler de vardır, ama, serseri bunları kendi eliyle hemen korkunç birer aksiliğe çevir-

mekte gecikmez. Ne olursa olsun, inanılmayacak bir şey gibi görünürse de, İskenderiye'deki amcamın bir uydurma olduğunu sanmayınız.

Asıl inanılmayacak şey bu amcamın çarçabuk bulunmasıydı: Koca İskenderiye'de siz gidin de bir Vangelis'i arayın! Ama onu hiç aramadık: O gelip bizi buldu. Bakın anlatayım:

İstasyonda, bir arabaya atladık ve *arabaki* (1) ye bizi «çok ucuz bir otele» götürmesini söyledik. Herhalde serserileri koruyan bir Tanrı'nın mucizeli bir şekilde araya girmesile olacak ki, arabacı bizi Hammamil sokağında Saint Georges oteline bıraktı. Tahtakurusu hayli az olan iki yataklı bir odanın gecesi bir şiline idi. Eşyalarımızı oraya atıp aşağı indik.

Sokağa çıktık. Şimdi ne yapmalı? Hangi yöne gitmeli? Otelin kapısında bir süre bunu düşündük. Daha rahatça düşünebilmek için de gidip tam karşıda bulunan *Grand Café Grèce*'in bir masasına çöktük. Burası ikinci sınıf bir kahveydi. Açık kısımda, çoğu Rum olan bir sürü işsiz vardı.

Pardesüler omuza atılmış, bıyıklar burul-

(1) Arabacı.

muş, kaldırım yosmalarına yaranmak için hazırlanmış tavırları vardı. Onlardan fena halde tiksindik. Ama kahve pek hoştu, ve güzel nargilelerin çekiciliği dayanılır gibi değildi. Mihail'e birer tane çekebilir miyiz diye sormaktan kendimi alamadım.

Alay ederek :

— Yoksa şimdiden amcanı mı buldun? dedi. Burada iki nargile bir yemeğimizin yarı parasına mal olur.

Bu itirazdan sonra, nargile ısmarladı. Bize hizmet eden garson yeni gelmiş olduğumuzu anladı ve teklifsiz bir tavırla nereli olduğumuzu sordu. Kendisinden bir şey gizlemedik. Sonra, ben de ondan «Vangelis adında zengin bir Rum» tanıyıp tanımadığını sordum.

— Vangelis Georgitsis olmasın? dedi.

— Soyadı Georgitsis midir bilmiyorum, ben sadece adını biliyorum.

— O halde iş güçleşti. Bin tane Vangelis bulunur. Georgitsis ise bir tanedir.

— Peki kim bu adam?

— Yirmi yıl önce bu kahveyi o açtı. Bugün Mehmed Ali meydanında *Club Oriental*'in sahibidir.

— Zengin midir?

Garson, küçümseyici bir tavırla gülümsedi :

— Terazinin bir kefesine altınlarını koysa, öbür kefesine sizin gibi dört kişiyi oturtsa, servetine göre siz pek hafif çekersiniz!

— Yok canım! Peki bu kadar altınla beraber bu adam biraz da kalb sahibi midir?

Garson etrafa bir göz attı, kulağıma eğildi ve yavaşça dedi ki :

— Yeğenleri olan bir sürü kopuğu besler, bunlardan üçü burada, etrafınızdadır.

Mihail bana, başka bir şey söyleme diye işaret etti. Az sonra Mehmed Ali meydanındaki *Club Oriental*'e doğru salına salına gidiyorduk.

Vakit sabahtı. Kulüp ancak akşamları açılıyordu. Sahibine gelince, kulübe pek geç, saat dokuz, ona doğru uğrarmış, hem her gün de gelmezmiş, çünkü çok yaşlıymış. Ama oğlu devamlı surette orada kendisini temsil ediyordu.

Benim oğluyla işim yoktu. Bana amcam olduğuna şüphe etmediğim ihtiyar lâzımdı.

Saat dokuz buçukta binanın ihtişamlı mer-

divenlerinden çıkıyordum. Birinci katta kırmızı kadifeden ağır perdeler, kulübün girişini örtüyordu. Kusursuz livreler giymiş izbandut gibi iki Arap kapıcı perdelerin önünde kaskatı dikilmişlerdi. Adımı hallice bir kâğıt parçası üzerine yazarak kendilerine verdim.

Korkunç üzüntüyle geçen birkaç dakikadan sonra, kırk yaşlarında dev yapılı bir adam çıkageldi, bir an beni süzdü ve oldukça yumuşak bir sesle, Rumca kim olduğumu sordu.

— Ben filâncanın oğlu falancayım ve Vangelis amcanın yeğeniyim. Romanya'dan geliyorum.

Adam şaşakaldı. İyicil bir tavırla beni uzun boylu süzdü sonra :

— Bir dakika bekleyin! dedi ve kayboldu.

Oldukça uzun bir süre bekledim. Sonunda dev adam göründü :

— Affedersiniz, dedi, babam bahsettiğiniz zatı tanıyor, ama bana verdiğiniz adı hatırlamıyor. Başka bir adınız yok mu?

— Var: *Gerasimos,* vaftiz adım.

— Ha güzel: Giriniz.

Amcazademin peşinden yürürken, tamam diyordum, partiyi vurduk. Süslü bir dehliz. Geniş bir hol. Sessiz uşaklar. Sonra muhte-

şem bir salonun kapısı açıldı ve kendimi bir koltukta oturmuş mübarek bir ihtiyarın karşısında buldum. Güzel bir ak sakalla çevrili sâkin yüzüne hayran olarak elini öptüm. Başında bir takke vardı. Bir Kolomboy tesbihini parmakları arasında çekiyordu.

Beni sağına oturttuktan sonra, gözlerimin içini okumaya çalışarak, dedi ki :

— Demek sen Zoitza'nın oğlusun? Annen sağ mı?

— Sağ, Vangelis amca.

— Ya kardeşleri Angel'le Dimitri, kızkardeşi Antonya?

— Angel dayı çok hasta, ötekiler iyidir.

— Bana biraz Angel'den bahset! Çok hoşuma giden bir adamdı!

Bunu söylerken el çırptı. Bir uşak girdi :

— İki kahve!

Adamın zenginliğini unutarak hararetle anlatmaya koyuldum. Karşımda ancak benim huzurumla canlanan uzak hâtıraların ışığında çocuk gibi coşan bir ihtiyar görüyordum.

Yüzündeki soğuk kibarlık mânası kaybolmuş, yerini bir şefkat duygusu almıştı. Bazan heyecandan titriyordu. Hattâ sıra bir yıldan fazladır ölümle pençeleşen Angel dayının

korkunç hastalığına gelince gözleri yaşardı.

Böylece beni tanımış oldu ve çok iltifat etti.

— Peki, dedi neden *Gerasimos* adını taşımıyorsun?

— Bu ad, yalnız nüfus kayıtlarında kaldı. Kimse bana Gerasimos demedi.

— Hem babanın adını kullanmalısın: Valsamis; sonra da Yunan tebaasına geçmelisin. Göster bana pasaportunu.

— Pasaportum yok.

Kendisine «vaftiz tezkeremi» ve askerlikten ihraç kâğıdımı gösterdim. Bunları usulüne uygun buldu :

— Güzel! Söyle bakalım bana şimdi. Mısır'a ne yapmaya geldin?

— Romanya'da olduğu gibi alnımın teriyle yaşamaya. Aynı zamanda yeryüzünün güzel bir parçasını tanımaya.

İhtiyar yüzünü buruşturdu :

— Yok! Daha iyisi var. Sana bu hususta yardım ederiz. Eğer sözümü dinlersen.

Sonra alaycı bir tavırla sordu :

— Nasıl, keseler ne âlemde?

Cevabımı beklemeden, iki parmağını yeleğinin cebine soktu ve elime Sterlin liraları sa-

rılı küçük bir fişek sıkıştırdı. Ayağa kalktı, koluma girdi ve beni oyun salonuna götürdü, burada geniş bir yeşil masanın etrafında yakışıklı baylar, önlerinde bir altın yığınıyla, put gibi hareketesiz duruyorlardı.

İhtiyar bana usulca dedi ki :

— Görüyorsun, kumar oynamak kötü şeydir ama, başkalarına oynatmak mükemmel şey.

Ve koridora çıktığımızda esas vaziyetinde duran uşakların gözü önünde beni öptü ve Fransızca :

— *Au revoir, Ghérasime*, dedi.

★

İçim uğultulu bir hayatla dolu olarak odadan çıktım. Nasıl hayat? Burada biraz tafsilât vereyim. Hatırlıyorum ki, sokağa çıkınca hemen gidip otelde beni bekleyen Mihail'le buluşacak yerde, göz kamaştırıcı Mehmed Ali meydanına arkamı dönerek doğru denize yöneldim. Bir dakika kendimle başbaşa kalmaya ihtiyacım vardı.

Bende «milyoner» bir amcayı «kafese koymaya» gelen adamdan eser kalmamıştı. Onun

milyoner olup olmaması artık umurumda değildi. Hattâ bana kaç lira vermiş olduğunu bile merak etmiyordum. İçimde çok güçlü duygular uğulduyordu.

İlkin, sevdiğim yaradılışta bir adamdı. Hem şefkatli, hem de güçlü bir adam. Para onun ruhunu öldürmemişti. O, tâ en geçkin yaşlarına kadar, her zaman hayatın büyüklüğünden hemen heyecanlanan bir yürek taşıyan insanların soyundandı. Benim gibi bir yabancıya sefalet içinde yaşadığı yılları, içinde beslemiş olduğu haydutluk düşlerini, gerçek birer haydut olan Angel ve Dimi dayıların yanında geçmiş günlerini anlatmıştı ve hayatların en güzelini yaşamış olduğunu itiraf ediyordu. Bir an gözleri yaşla dolmuştu. Benim bildiğim, milyonerler ağlamazlar, belki yalnız keseleri için, o başka.

Şimdi ben Mihail'e olduğu kadar bu güçlü adama vurulmuştum. Ona dostumu tanıtmak ve elden geldiğince kendisiyle içli dışlı olmak için yanıyordum.

Ama aramıza uğursuz bir önsezinin gölgesi girmişti. Neden alnının teriyle geçinmek ve yeryüzünün güzel ülkelerini görmekten daha iyi şeyler bulunduğunu söylemişti? Bu «daha

iyi» ne olabilirdi? Bir kumarhane işletmek mi? Sonra: kendisine itaat etmek şartiyle bana yardım etmek istediğini söylemişti.

Ah, kendimi ne kadar mutsuz hissediyordum! İşte sevgi ve şefkatle dolu bir hayat vaadi ki, kötüye çıkacağa benziyordu. Bu adamı anamı sevdiğim gibi sevmeye başlamıştım. Üstelik de ona karşı büyük bir hayranlık duyuyordum. Onun nâçiz bir hizmetçisi olmak istiyordum, daha fazlasında gözüm yoktu. Anamın küçük ölçüde yapmaya çalışıp da başaramadığı şeyi büyük ölçüde yapmaya mı kalkışacak: Beni uysal ve alelâde bir vatandaş haline getirmek mi isteyecekti?

Bu «daha iyi» saadet burada mıydı?

Kendimin ne kadar ele avuca sığmaz olduğumu biliyor ve bozuşmanın yakın olduğunu hissediyordum. İşin sonu bozuşmadan da kötü çıktı.

Bu görüşme sahnesini, en küçük ayrıntılarına kadar Mihail'e anlattım, sonra kendisine kaygılarımı açtım. Bana dedi ki :

— Bu adam kötü bir insan olmasa gerek. Ona karşı, anana yaptığından daha makul davranmaya çalış. O senin için çok büyük şeyler yapabilir. Sana bir iş bulursa kabul et, dik ka-

falılık etme... Daha sonraları canımı istediğini **yaparsın**. Bitli bir gömlek giymektense temiz **bir gömlek** taşımak yeğdir. Senden istediği bundan ibaretse ona itaat etmeni tavsiye ederim.

Benden, bundan daha başka bir şey, ruhumun ölümüne eşit bir şey istemişti.

Önce Mısır'ı görmek arzuma itaat etmekle fena bir şey yapmış olmayacağımı düşünerek, iki gün Mihail'le birlikte dörtbaşı mamur yaşamanın neşesi içinde har vurup harman savurduk. İskenderiye ile civarını gezdik. Haklıydık. Zengin bir amca «cep harçlığı» diye sekiz tane İngiliz lirasını, on kuruş verir gibi elime sıkıştırmıştı. Ne yapmalıydım? Tahta kurulariyle dolu Saint-Georges otelinde kalıp bir ringayla mı karın doyurmalıydım? Hayır, oradan çıkıp Posta oteline geçtik, iyi lokantalara devam ettik, eşeklere binip resimler çektirdik. Kahve ve nargilelerimizi her gün *Grand Café Grèce*'de ya da amcamın dediği gibi «bizim kahvede» içiyordum.

Başıma gelen felâkete de bu kahve sebep oldu.

Bir gün açık kısmında otururken, müzevvir bakışlı şık bir genç (sonradan bunun bizim am-

cazadelerden biri olduğunu öğrendim), gelip omuzuma dokundu.

— Gerasimos siz misiniz?

— Evet.

— Amca sizi çağırıyor.

«Amca» kelimesini, bir uşağın «imparator!» diye seslendiği zamanki edâsiyle söylüyordu.

— Nereye gideyim?

— Yarın saat dörtte burada bulunun. Sizi gelip alırım. Bir vaftizde bulunacağız.

Soğuk bir tavırla selâmlayıp uzaklaştı. Mihail bana dedi ki :

— Hapı yuttun.

Gerçekten de öyleydi. Amca elden gidiyordu.

Ertesi gün, yakışıklı amcazade arabayla gelip beni aldı. Eve kadar tek lâf etmedik.

Zengin insanlara has bir ev. Akrabalar, davetliler, papazlar. Dört beş yaşında bir kızcağızı vaftiz ediyorlardı. Çırçıplak soyulan yavrucak kazana daldırılmak istemediğini var gücüyle haykırıyordu. Nazik bir amca kızı benimle meşgul olmak lûtfunda bulunmasaydı, vaftize dalmış bütün bu kalabalık arasında ne işim

olduğunu ben de anlamayacaktım. Törenin sonlarına doğru, amca beni kenara çekti :

— Bak, dedi, seni İskenderiye'ye yerleştirmek istiyorum. Sana güzel bir tütüncü dükkânı açacağım. Mükemmel bir ticarettir. Ne yorgunluğu var, ne bir şey. Kârı da bol. Hem tertemiz, derli toplu bir iştir.

Ama, söyle bakayım: Mısır'a *yalnız* mı geldin?

— Hayır, Mihail'le beraberim, candan bir arkadaş ki...

— ... «Candan arkadaş» ından vazgeçersen iyi edersin. İkiniz de kopuğun birisiniz. Ben seni *adam* etmek istiyorum. Anlaşıldı mı? Şimdi, git amcazadelerinden biri seni gezdirmek için dışarıda araba ile bekliyor.

Bana bunları söylerken tavrında can sıkacak bir taraf yokut. Hattâ bir elimi ellerinde tutuyor ve kararını noktalamak için arada bir hafifçe şamarlıyordu. Muhakka ki iyi bir adamdı.

Onu çileden çıkararak bana karşı kötü davranmaya ben sevkettim. Suç bende değildi. Hiç siz bir atı dizleri üstünde koşturabilir misiniz?

Beni arabasında bekleyen amcazade curnalcılık etmedi. Cana yakın yaman bir delikan-

lıydı. Kendisinden hoşlandım ve ona uydum. Beni konuşturmaya hiç çalışmadan her şeyden sözetti. Gezintiye gelince, ondan eser yoktu: Daha çok büyük birahanelere uğradık, her türlü içkilerden tattık ve karnımızı mezeyle doldurduk.

Arabamız Mehmed Ali meydanından geçerken bir kaldırımda Mihail'i gördüğüm zaman kafam hayli tütsülenmişti. Bastonumu kaldırarak bana işaretler verdi. Ne demek istediğini anlamadım. Ve işi ciddiye alacağını aklıma getirmeden dostluğumuzu bizim türedi amcazadenin gözleri önüne sermek istemedim.

Araba geçti. Bu bir felâket oldu.

Dostlar yamandırlar. Yürekleri en âşık sevgiliden daha kolaylıkla kırılır.

Arabayı durdurmadığım için, Mihail kaldırımda yüreği yaralanmış olarak kaldı. Daha beteri vardı. Bu yürek zaten parça parçaydı. O gün öğleden sonra aldığı bir mektup çok sevdiği bir kadının ihanet etmiş olduğunu haber veriyordu. O yüzden benim hareketimin de kendisine bir başka ihanet gibi görünmesi pek tabiiydi.

İşte vardığı kanaat buydu: Zengin bir ai-

leye girmekten böbürlenerek arabamı durdurup onun gibi bir çulsuzla meşgul olmaya tenezzül etmiyordum. Bana bunları tıpkı böyle söylemek zalimliğinde bulundu. Müthiş üzüldüm.

Bizim amcazadeden ayrıldıktan sonra, otelde onu bulmaya gitmiştim. Tanınmayacak haldeydi. Sebebini anlatmak için ortak bütçemize kattığım paradan arta kalan dört Sterlini cebinden çıkararak suratıma fırlattı :

— Al amcanın parasını!

Bu kadar nazik bir adamın böyle bir harekette bulunabilmesi için ruhunda korkunç bir fırtına esmekte olduğunu tahmin ettim. Yatağıma uzanmakla yetinerek ağzımı açmadım. O da kendi yatağına uzanmış, kaskatı bir halde, kesik kesik bana öyle acı ve dokunaklı şeyler söyledi ki, bir an hiçbir şey işitmez oldum. Makineli bir piyanonun yüksele yüksele bir gök gürültüsü halini alan uğultuları arasında aklım işlemez oldu. Vücudumu soğuk bir uyuşukluk kaplamıştı. Karanlıkta gözlerim açık, ne kımıldanabiliyor, ne de tek söz söyleyebiliyordum. Nihayet vücudumdan ter boşandı ve kendime geldim. Işığı yaktım. Mihail gitmişti.

Onu aramaya çıktım.

Tropik kışının güzel bir gecesiydi. İskenderiye bir bayram kılığına girmiş gibiydi, hele merkez kısmı. Işığa boğulmuş kahvelerle birahanelerde seçkin bir kalabalık âdeta birbirini çiğniyordu. Panama şapkalar, fesler, beyaz elbiseler ve bin bir renkli kadın tuvaletleri, gözleri okşayan âhenkli çelişkilerle dolu bir karışım yaratıyordu. Yalnız, herbiri kendi hesabına böğüren korkunç makineli piyanolar bu manzaranın zevkini bozuyordu.

Mihail'i bu mutlu ortamda bulacağımı ummuyordum: Ordan kaçmış olduğuna emindim. Hattâ nerede olacağını bile tahmin ediyordum: *Port - Napoleon* (1) da. Oraya seve seve gider, Rus tayfaların, hoşlandığı gevezeliklerini dinlerdi. Bu sokakta, yiyecekleri, içecekleri pis ve iğrenç ama çoğunda kasadar güzel kadınların bulunduğu meyhaneler meraklı yabancıya ayak takımı hayatının en çeşitli manzaralarını gösterir. Burada her milletten müşteriler kaynaşır. Birçokları kumarda batmışlardır. Bununla birlikte aralarında zekî, alaycı gemi kaptanlarına, ya da «teklifsiz» eğlence-

(1) İskenderiye'de denizcilerin neşeli mahallesi.

lere susamış deniz kurtlarına da rastlanır. Adam ayartmak burada yasaktır ve şiddetle cezalandırılır. Ama gene de, kapılara gözcüler koyarak yürütülür.

Bu meyhaneci kadınlar, ne kadar rakip olsalar da, lânet *çavuş*'un geçişini külhanbeyi sözleri haykırarak birbirine haber vermekten geri durmazlar. Bir tekinin bu kurala uymamazlık ettiğini işitmedim. Bu da bu «ahlâksız» kadınların bir «ahlâk» duygusu taşıdıklarına işarettir. Onlar bunu daha başka biçimlerde de ispat ederler, ve «namuslu» denilen insanlar bunlardan bir hayli ders çıkarabilirler, ama şimdi bunlardan sözetmenin sırası değil.

Oraya, içim sızlayarak, arkadaşımı, kalbi kırılmış arkadaşımı aramaya gittim. Sokağın bütün bir parçasını gezdiğim halde onu bulamadım, ama oradan geçmiş olduğunu haber verdiler. Çünkü şimdiden kendisini tanıyanlar vardı. Daha ilk günden güven vermesi ve bu kadınlara manevî bir eşitlik havası içinde davranış tarziyle dikkati çekmeyi başarmıştı. Bu türlü kadınlar böyle davranışlara açtırlar ve değerini takdir etmesini bilirler. İçlerinden bazıları kendisine acıklı itiraflarda bulunmuş-

lardı, öyle itiraflar ki içten havasına ancak böyle yerlerde rastlanabilir. Mihail karşılıkta bulunmak hissiyle buraya uğrardı.

Bu sefer de oradaydı, ama hiçbir zaman görmediğim derecede sarhoş olarak. Meyhanede kendisiyle onu ilk defa gören patron kadından başka kimse yoktu. Şapkasını burnuna kadar geçirmiş, kollarını masa üstünde kavuşturmuş, parmakları arasında bir izmarit, konyak içiyordu. Açık kapının çerçevesi içinde beni görünce, girme diye işaret etti, sallana sallana kalktı, borcunu ödedi, dışarıya çıkınca :

— Beni otele götür, diye kekeledi, seni bekliyordum. Bu gece bana bir şey söyleme; ben artık ölmüş bir adamım.

Ertesi sabah yüzü perişan bir halde, bana dedi ki :

— Dün bir telgraf gönderdim. Cevap ancak kötü olabilir, ama sekiz on gün bu cevabı beklemek zorundayım. Nasıl olsa Habeşistan işi suya düştü. Artık oraya gitmeyeceğim. Çok iyi tanıdığım bir dinlenme yerine, Aynaroz'a gideceğim, orada üç ay sürecek bir murakabe hayatı bana yalnız Allaha sunulan bahşişe mal olacak. Yiyecekler, köle rahip-

lerle onların kardeşleri olan, hemen aynı derecede köle Rus köylülerinden gelir. Üç ay süreyle onların paraziti olacağım ve yer yüzünde bir şey değişmiş olmayacaktır.

«Ama sen ne olacaksın? Amcan sana bir şey teklif etmedi mi?

— Hiç bir şey.

— Bir teklifte bulunursa, sana en küçük bir kurtuluş tahtası uzatırsa, kabul etmeni her zamankinden fazla tavsiye ederim... Üç ay sonra görüşürüz. Üzülme! Dün gece fena halde canını sıktığımı biliyorum: Gerçek dostlar bunu da anlamalıdır.

★

Aynı sabah, Saint-Georges otelinin tahtakurularına döndük. Tasarruf için, paracıklarımızı esirgemek için, yemeklerimizi, üstünkörü, odamızda yedik, nargile içmekten vazgeçtik.

Ama serseri dediğin bu kadar erdemli olmaya gelemez: Parası olsun da harcamasın, bu ondan canını istemek demektir. Parası olmayınca, o her şeyden vazgeçebilir; olunca da, lânetli saatlerinin öcünü alır.

Onun için, bir gün geçmedi ki, hasta yü-

reklerimizi teselli için yarım sterlini gözden çıkarmayalım. Çok mutsuzduk. İlkin ayrılık vardı; sonra Mihail Rusya'dan gelen darbe yüzünden, ben de amcamla tütüncü dükkânı yüzünden azap içindeydik. Artık Mihail'i bir daha göremeyecektim. Onunla ilişkimi kesmem lâzımdı. Sizi seven akrabaların cömertliği işte böyle olur.

Yeni görevimize uyarak türlü türlü plânlar kuruyorduk. Başlıca gaye: Mihail'e Aynaroz'da ya da cehennemin dibinde bir an önce ulaşmaktı. Anlaşılmaz bir kader hep bizi ayırmak istemişti. Üç yıl önce, beni yüzüstü bırakarak Rus - Japon savaşında gönüllü sıhhiye eri yazılmak için Mançuriye gitmişti. Sekiz ay sonra, cebinde minimini bir haçla geri dönmüştü :

— İşte, demişti, Japonları yenmek için Çarın askerlerimize gönderdiği şey. Japonlar, kendi askerlerine pirinç gönderiyorlardı. Pirinç putu yendi.

Serserilik sanatında acemi olduğum için her gittiği yerde peşine takılamıyordum. Ama bu sanatın ilk yasası ne olduğunu anlamıyor-

dum: Düşüncenin mikroskopik tahlile tâbi tutulması gereken bir gidiş arzusu.

Ben de bu sanat için yaratılmıştım.

Vaftiz töreninin bir dahası günü, Grèce kahvesinin taraçasında oturduğumuz sırada bizim jurnalcı gelip usulca kulağıma fısıldadı :

— Amca, beraberce konuştuğunuz işi ve size verdiği emri hatırlatmak için beni gönderdi.

— Zahmetinize teeşkkür ederim.

— Ama amcanın sözünü dinlemiyorsunuz.

— Nereden biliyor? Sizden mi öğrendi?

İki gün sonra, amca aynı kahveye ansızın çıkageldi ve beni Mihail'le beraber otururken gördü. Herkes kendisine temennâlar etti. Ben de saygıyla selâmladım ve arkadaşımın yanından ayrılmadım, beni yanıma çağırttı :

— Son defa olarak sana söylüyorum. Bu herifle konuşmayacaksın...

Sözünü kestim :

— Ama onu tanıyor musunuz?

— Lord Crommer'in oğlu da olsa kendisini tanımaya hiç de niyetim yok.

Ve ayağa kalktı :

— Benimle gel!..

Turfandalar satan bir çok büyük mağazaları dolaştık, bunlara türlü çerezler ısmarladı. Sonra beni tenha bir sokağa çekerek kucakladı ve dedi ki :

— O dostun olacak hayduttan ne zaman ayrılırsan, beni görmeye gelirsin. Allaha ısmarladık!

— Amca, dedim, madem ki bir haydutla arkadaşlık ettiğimi sanıyorsunuz, buradan gitmeme yardım edin, bir daha benimle meşgul olmak zahmetine girmezsiniz.

Cevap vermeden uzaklaştı :

Bu bana inanılmayacak bir şey gibi geldi. Nasıl: Bana bir tütüncü dükkânı açmaya hazır olduğunu söylerken, beş on lirayı benden esirgemeye gönlü razı olacak mıydı?

Hayır, bana hiçbir zaman yardımda bulunacağı yoktu.

Beni uçurumun dibine fırlatan işte bu inanç oldu. Mihail de düşünceme katıldı. Amcamın bana gücenmesi için sebepler bulunduğundan haberi yoktu. Ama bu sebeplerin korkunçluğunu kalbini kırmadan arkadaşıma nasıl anlatabilirdim? Bu derece cömert davranmış olan bir amcanın sevgili yeğeni için «bir şeyler» yapmaktan geri kalmayacağına inan-

dığından, ihtiyarın bu oyun bozanlığını milyonerlere özgü kayıtsızlığa yordu :

— Ergeç kafana bir avuç sterlin atıp seni başından savar! diyordu.

Ben de bu düşüncedeydim.

Şimdi iyi kalpli insanlar bu hikâyenin sonunu öğrensinler, ve eğer bu âkıbet onları titretmezse, herhalde hayat benim sandığımdan bambaşka bir şey olacak.

★

Üç gün daha dişimizi sıkıp gereksiz masrafları kıstık. Kesemizin dibi görünmüştü. Üçüncü günü akşamı, karanlık önsezilerin etkisi altında, kulüpte amcamı görmeye gittim. Yüksek arzularına boyun eğmeye geldiğimi sanarak beni büyük bir şefkatle karşıladı.

Elimi tutarak dedi ki :

— Nasıl? Anlaşıldı, değil mi? O kopukla vedalaştın mı?

— Amca, ben sizinle vedalaşmaya geldim, hem bana Marsilya'ya ulaşıp orada bir hafta yaşayacak kadar bir para vermenizi rica edecektim.

Sapsarı kesilerek ayağa kalktı :

— Defol! Nankör! Bir daha seni burada görmeyeyim.

Oda etrafımda dönmeye başladı. Az kalsın bayılıyordum. Beni dehlize kadar çıkardı.

Otele döndüğümde Mihail'e bu sonuncu teşebbüsün korkunç sonucunu anlattığım zaman, ikimizi de mahva sürüklediğini söyledi.

Ertesi gün bavullarımızı Saint - Georges oteli patronuna emanet bırakıp Rudolphe hanına taşındık.

Çok çetin yeni bir hayat başladı.

Elimizde yalnız üç sterlin kalmıştı. Arkadaşım bunlardan ikisini pantolonunun kemerine dikti :

— «Demir almak» zorunda kalacağımız gün için, dedi. Açlıktan bitkin bir halde bizi hastahaneye kaldıracak olsalar bile onlara dokunmayacağız!

Bununla birlikte yaşamak gerekti. Biz de yaşadık.

Neşe ile işe girişip, üstü kadife kaplı birer tahta hazırladık, üzerine bizim yalancı mücevherlerden seçip seçip iğneledik. Kapkara zemin üzerinde canlı renkler göz alıyordu. Arap mahalleleriyle bayram yerlerini dolaşarak avazımız çıktığı kadar bağırmaya koyulduk :

— *Kullü haga erş tarif! Kullü haga erş tarif!* (Ne alırsan bir kuruşa!)

Eşeklere binerek Ramleh'e giderken hayvan sahiplerinin ardımızdan koşarak «A-u-a A-u-a» diye bağırdığı günleri arıyorduk. Ama serseri, kaderin her cilvesine boyun eğer. Biz de seve seve katlandık. Üstünü de bizim yalancı mücevherler tamamladı.

İlk günü bir Sterlinlik mal satmıştık. Topladığımız para hep kuruşlardan ibaretti. Sonra işlenmiş parçalar olan gerdanlıkları, broşları, bilezikleri ortaya koyduk ve bunları beş kuruşla bir şilin arasında verdik. Bu çeşitler o kadar iyi sürülmedi. Tekrar «*Kullü haga erş tarif*» lere başladık ve bildiğimiz dört arapça kelimeyi habire bağırarak işi yürüttük. Genç fellâh kızları ve hatta yaşlıları, hayran kalarak, hemen etrafımızı alıyorlardı. Parası olmayan bacaksızlara da bedava veriyor, pis bir örtünün deliğinden sevinçli bir gözün parıldadığını görüyorduk.

Ticaretimizin yolunda gitmesinden coşarak yoksulluk günlerinde ettiğimiz yeminleri unutup yeni çılgınlıklara girişmedik mi? Elbette ki giriştik. Rudolf hanının tabağını bir kuruşa verdiği bulamacın midemizi bozduğunu ve ge-

cesi iki kuruşa olan yatakların pek rahatsız olduğunu düşündük. Sonra bu şartların bizim gibi tüccarlara lâyık olmadığı kanaatinde idik. Kısacası, tekrar Saint - Georges oteline döndük. Hemen ardından da, amcazadelerimi çatlatmak için, Grèce kahvesinin taraçasında gelsin çubuklar, gelsin rakılar. Hatta onlara nisbet eşeklere biniyor ve eşekçilere var gücümüzle bağırıyorduk.

— Ramleh'e!

Tabiî. işportalarımızla şehrin civarını dolaşıp «*Kullü haga erş tarif!*» diye haykırdığımızı kimse görmüyordu.

Ama bu «haga» lar çabuk suyunu çekti. Bütün gün ayaklarımıza kara sular indiği ve bağırmaktan nefesimiz tükendiği halde artık on kuruşluktan fazla satamaz olmuştuk. Mihail'in Rusya'dan beklediği cevap da inadına bir türlü gelmiyordu.

Ama nihayet geldi bu cevap ve dostumun beklediği gibi çıktı. O zaman Mihail yalancı mücevherleri şeytana havale edip Aynaroz'a gitmeye karar verdi. Paraca, hana başvurduğumuz günden biraz daha halliceydik. Dört sterlinimiz vardı. Bu kıtı kıtına dostumun ihtiyacı olan paraydı. Ben ne yapacaktım?

Çok şükür bir gezgin satıcı geri kalan yalancı mücevherlerimize müşteri çıktı. Ona bunları iki sterline bıraktık.

Mihail bana sordu :

— Nereye gitmek istiyorsun?

— Fransa'ya.

— İki sterlinle mi?

— Bir de cesaretim var.

★

Aynı gün çarşıda amcama rastladım. Yalnızdı. Hemen yanına koşup selâmladım ve bana iki sterlin vermesini rica ettim. Beni ne görmek ne de cevap vermek istiyordu. Peşini bırakmadım. Canını sıktım. Nafile. Hiç istifini bozmadan yoluna devam ediyordu.

Cevap yok. Bakmıyor bile.

— Yarım sterling verin!

Boşuna. Beni görmüyor. Ama ertesi gün otele Pire'ye kadar bir güverte bileti ile bir sterlin gönderdi.

Beni *adam* etmek için açmayı teklif ettiği tütüncü dükkânına Mihail'i tercih ederek kendisini üzmüş olduğum için, burada, ruhundan af diliyorum.

Viyana, Ocak 1930

ÖLÜMSÜZLÜK

On altı yıl kadar oluyor. Yunanistan'a gitmek için İskenderiye'den *Arcadia* vapuruna binmiştim. İtalyan - Türk savaşı sıralarındaydı. Çanakkale boğazı kapanmıştı. En iyi dostlarımdan birinin Köstence'ye giden gemilerden birinde ağır hastalanarak Pire ve Atina'nın sefil bir hastanesine yatırıldığı ve orada günden güne eridiği söyleniyordu. Yardımına gidiyordum.

Arcadia vapurunda bir Peru'lu ile tanıştım. Sporcu tavırlı bir melezdi. Birinci ve ikinci mevki müşterileriyle teklifsizce vakit geçirerek türlü beden hareketleri yapıyor, fakat hep işi komik olmaya çalışan bir parsa toplamaya döküyordu. Gerçekte bana acıklı halini anlattı, parası yoktu ve benim gibi kamarasız, güvertede yolculuk ediyordu.

İtalyanca konuşuyordu. Adı Domenico idi. Bu sağlam yapılı, kaslı yüzlü, cin gözlü adam, «hafifçe tırtıkladığı» turistlerin kendisini kü-

çümsediklerini anladığından, güvertenin aşağılık yolcularına karışmayacak kadar onur sahibi de olduğundan dört elle bana sarıldı. Çabucak dost olduk ve birbirimize itiraflarda bulunmaya başladık. İşsizliğe abone olmuş bir atletizm profesörü ve... yankesici olduğunu öğrendim. Birinci mesleğini gözlerimle görerek kanaat getirmiştim: Gerçekti, ikincisini ise bana haber veren o oldu. Bu da gerçekti, para çantamı araklayamıyacağına kendisiyle bahse girince, üsüste üç gün çantamı «vurdu». Ustalığına hayran oldum.

— Evet, elimden çok şey gelir, ama ancak pek büyük bir para sıkıntısına düştüğüm sıralarda özgürlüğümü tehlikeye koyarım. Bugüne kadar polisin eline düşmedim.

Pire'de gemiden inerken, ne yapmak niyetinde olduğumu sordu. «Hasta ve belki de ölüm halinde bulunan bir arkadaşı arıyorum. Kendisine yardım etmek istiyorum!» dedim.

— Çok güzel! dedi. Sen dürüst bir adam olmalısın. Haydi arkadaşını beraberce arayalım. Sıkıntıda ise usta işi bir vurgun yaparım ve bütün parayı ona veririm; sonra Allah kerim... Atina'da bir iş bulacağımı umuyorum.

Sen rumca bilirsin, ben bilmem. Belki senden yararlanırım.

Ürkerek :

— Aman ikinci mesleğinde de benden faydalanmaya kalkma da! dedim.

Melez homurdandı :

— Bu işleri ben tek başıma yaparım. Senin gibi acemilerle böyle işlere girmeyeceğime emin olabilirsin.

İki gün, Pire ile Atina'nın bütün hastanelerini araştırdık, arkadaşımın izine rastlayamadık. Aramaktan vazgeçtim.

Bütün «cins serseriler gibi dengesiz olan Domenico, çılgınca bir hayat yaşıyor, tutum nedir bilmiyor ve yarınını asla düşünmüyordu.

Çizgisi kusursuz beyaz pantalonu, alpaga ceketi, güzel hasır şapkası ve yeni ayakkabılariyle onun düzgün kılığı yanında ben havi dökülmüş elbiselerimle bir leke teşkil ediyordum.. Yoksa zihniyet bakımından pek de aykırı düşmemiştik. Yunanistan'ın cömert gökleri altında fazla tasalanmıyorduk; bir yandan iş ararken, ben Yunanlılarla konuşarak, Domenico kadınlara sataşarak «tergaliya» ları kemire kemire geçinip gidiyorduk, tâ gündelik bir

drahmiyi ödeyemiyecek hale gelip de hancı bizi kapı dışarı edinceye kadar.

Yeni tanıştığım bekâr bir kayıkçıya bundan şikâyet ettim. İyi kalpli adam bizi kendi kulübesine çağırdı, biz de sevinerek kabul ettik, ama bu ilk gecenin ertesinde, üstümüzde arpa tanesi gibi iri bitler bulduk! Dehşetli kafası kızan Domenico oynadığı «centilmen» lik rolünü unutarak, sokak ortasında, yolcularla dolu gezinti yerinde hart hart kaşınıyor, vahşi vahşi bakıyor ve şapkası ensesinde, durmadan tekrarlıyordu :

— Bitleri sevmem! Bite katlanamam!

Hey gidi! Sanki ben severmişim, katlanırmışım gibi. Ama neylersin?...

— Ne olursa olsun! dedi, bir iş arayacağım; buluncaya kadar da açıkta yatacağım!

Sözünde durdu ve Atina'ya yaya gitti. Onu bir hafta göremedim.

Ben gene cömert kayıkçının konukseverliğinden yararlanıyor, biraz iş buluyor, daha iyisini bekleyerekten iyi kötü geçinip gidiyordum. Derken bir gün Domenico çıkageldi!...

Neşe içindeydi, hem artık kaşınmıyordu.

Bütün dişleriyle gülerek bana iki sterlin gösterdi :

— Haydi! Bitlerle badanacılığın cehennemin dibine... Benimle Atina'ya gel. İkimiz bir *numara* yapacağız ve para kıracağız!

— Numara mı? dedim. Beni palyaço mu yapacaksın?

Beyrut'ta ve Şam'da bir arkadaşın beni pandomima kumpanyasında oynatışını hatırladım; cellât, kaba prens ya da apaş rollerinde mutlak bir sükûtla kendimi gösteriyordum..

— Hey Allahım! dedim. Daha ne kılıklara sokacaksın beni.

Domenico :

— Kılık mılık yok. Sen amatör «boksör» olacaksın. Bense «profesyonel». Sen bana meydan okuyacaksın, ben kabul edeceğim, suratına birkaç tane indireceğim, seyirciler gülecek, çünkü seyirciler tiyatroya gülmeye hazır olarak gelirler. Yarım saatlik bir gösteri: Sana on, bana on beş frank! Her akşam ikimize bir sterlin lirası, mükemmel bir şey! Güldürmek için de sen birebirsin: Cılız, kansız, tüy gibi bir adamcağız. Ağzına kuru fasulye taneleri doldurursun ve yalancı dişlerini yere tükürürsün.

Yalancı dişler mi? Vallahi az kalsın sahicileri de tükürüyordum.

★

Sahneye çıkmadan önce, yakışıklı, cazip, atlet yapılı Domenico bana haber verdi :

— Dikkatli ol! Sana hızlıca vuracağım, çünkü patron hileye gelmez; ama düşün; yarım saat içinde on frank!.. Dişini sık!

Gel de sık bakalım, hey canına yandığımın, korkudan elin ayağın tutmazken!

Saf yürekli seyirciler, bu döğüşe çıkmaya cüret eden karikatürü daha görür görmez makaraları koyuverdiler. Hakem bizi takdim etti, el sıkıştık. «Profesyonel» beni, önce konuştuğumuzdan fazla bağırttı. Sonra eldivenler ve.. haydi boksa!

Hay şeytan götürsün! Daha ilk yumruğu yemeden şakır şakır terliyorum. Üstelik de ilkin benim hücuma geçmem gerekiyordu. Domenico gülmemek için kendini zor tutarak korunuyordu; buna hiç ihtiyacı yoktu. Keyfi istediği kadar benimle oynadı, sonra çeneme indirdiği bir yumrukla ağzımdaki fasulyeleri boşalttı ve beynimi yerinden oynattı.

«Döğüş» ten önce böyle kararlaştırmış olduğumuz için değil, ayakta duracak halim kalmadığından yere yıkıldım.

Hakem saniyeleri saymaya başladı. Daha doğrusu böyle olduğunu tahmin ediyordum, çünkü, kafam sersemlediği için bir şey işitmez olmuştum; ve zavallı adam alkışların gürültüsünden yararlanarak saniyelerini uzatmak zorunda kaldı. Endişelenen Domenico seyircilere arkasını döndü ve bana seslendi :

— Yeter, *fratello,* kalk.

Eksik olma, *fratello*... Kalk kalkabilirsen, ama gel gör ki kafamın içinde dünya bir değirmen taşı gibi dönüyor.

Nihayet, sallana sallana kalktım ve seyirciler yaşla gülerken, hangi günahlarımın kefaretini ödediğimi kendi kendime soruyordum.

«Döğüş» yeniden başladı. Perulum biraz daha makul davrandı, tabanları yağlayarak kaçmamdan korktuğu için elinden geldiği kadar kolladı, beni bir sağa sektirdi, bir sola kakıştırdı sonunda dişlerimi yerinden oynatan bir yumrukla işimi bitirdi.

Perde inerken, acıdan gözlerim kararmış, çenem zedelenmiş, dilimi ısırmış bir halde ku-

lislere kaçtım. Kahkahalarla alkışlar bir rüyadaymış gibi kulağıma geliyordu: halk haykırıyor, sahneye çağırıyordu; bir daha çıkmaya razı olmadım.

Cellâdım :

— Gel teşekkür edelim, fratello, diyordu. Lâzımdır. Meslek icabı!

— Gidin başımdan Allahınızı severseniz, ben meslek falan bilmem!

Ertesi gün odamızda, bana kafam sanki pelte haline gelmiş ve kazan kadar olmuş gibi geliyordu. Kaburgalarım ağrıyordu. Ekmeği ısıramıyordum.

Bohçamı dürdüm.

Domenico'ya :

— Ben gene badanacılığa dönüyorum, dedim. Yarım saatte kazanılan on franga karnım tok!

— Dur, dedi. Cebimde bir spor kurumunun teklifi var: Öğrencilerine atletizm dersleri vermemi istiyorlar. Kabul ediyorum. Bana tercümanlık edersin. Gör bak ne rahat yaşayacağız.

Alâ. Haydi bunu da yaşayalım bakalım.

Gerçekten bir serseriye lâyık günler yaşadık. Açık havada, büyük bir avlunun düzenlen-

miş zemininde, öğrenciler birer birer gelip kaburgalarını kırmak sanatını öğreniyorlardı. Bunlar, her sınıftan gençlerdi, en zenginlerden tutun da işten canları çıkan işçilere kadar.

Domenico güreşmeyecek, sadece güreşin nasıl yapılacağını gösterecekti. İşte, müdürün gözleri önünde, çocukların her birini bir iki dakika zarif bir şekilde kavrıyor sonra onları aralarında güreştiriyor ya da kendilerine bilgi veriyordu, ben onun sözlerini Yunanlılara çeviriyor ve berikilerin sorduklarını da profesöre söylüyordum.

Ama bu saçmaları bir yana bırakalım.

★

Bu kurumun tüysüz üyeleri arasında arkadaşlarından daha yaşlı bir öğrenci, otuz yaşlarında, çok uzun boylu, çok zayıf, bıyıklı, gülünç tavırlı ve peygamber yüzlü bir «ihtiyar», Haralambo adında biri vardı. Kenarda durur, güreşleri devamlı bir dikkatle seyreder, habire cigara içerdi. Bizim Peru'lu ona «tahammül edemez», hayli içerler ve «öğrenme» sırası ona gelince, melez, adamcağızın kemiklerini kırardı.

Zavallı Haralambo uysal bir adamdı, elinden geldiği kadar sesini çıkarmazdı, ama so-

nunda müdüre şikâyet etti. Müdür bana: «Profesöre söyle, dedi, kendisini öğrencilere ders versin diye tuttuk, pestilini çıkarsın diye değil.»

Domenico gülmeden kırıldı :

— *Ma que,* «ders» *caro mio!* Bu soytarı çobanlıktan başka bir şey yapamaz! Atletizm onun ne kemiklerine, ne de otuz yaşına göre değildir.

Ben de bu düşüncedeydim, ama dostumdan daha ilerisini görüyordum. Bu uzun ve ciddî evliya yüzü, bu samimiyet, bu öğrenme isteği, kötülüğe katlanmadaki bu tevekkül... Yok, diyordum, bu adamın kalıbı altında bir şeyler gizli olmalı.

Gerçekten, bir şeyler gizliydi. Güzel bir şeyler. Daha doğrusu...

Ama yargıyı siz bıraksam daha iyi olur.

Bir akşam, Domenico'dan ayrılarak öğrencilerin çıkmasını bekledim ve Haralambo'nun peşine düştüm. Bir sokak dönemecinde yanına sokuldum :

— Benimle bir kahve içer misiniz, Kir Haralambo?

O da benim kadar yoksul kılıklı olmakla birlikte, beni tuhaf tuhaf süzdü ve canımı sı-

kan bir tereddüt ânı geçirdi. Sırık gibi dimdik durarak sert bir bakışla yüzüme baktı; ona dostça gülümsedim ve bakışlarından gizlediğim anlamı okusun diye gözlerimi gözlerine diktim. Kendi âlemlerini kendi yaratan insanların ne tuhaf yaratıklar olduğunu tecrübemle biliyordum.

Gevşek bir sesle :

— Nasıl isterseniz... dedi.

Sonra, kahve fincanları karşısında sordu:

— Benimle kahve içmek ihtiyacını neden duydunuz?

— Ne bileyim ...Siz hiç böyle ihtiyaçlar duymadınız mı?

Utanmış göründü, dudakları hafifçe kımıldadı :

— Evet, bir vakitler.

— Ben bugün de duyuyorum. Kötü bir şey mi bu?

— Kötü, ya da iyi, sizin bileceğiniz iş, ama ne işinize yarıyor bu?

— ... Bazı insanlar beni ilgilendiriyor.

— Kötü bir ilgi. Bütün insanlar aynıdır.

Yüksek sesle :

— Doğru değil! Bütün insanlar aynı değildir, dedim.

Şaşarak :

— Ya! dedi.

Ve iri gözlerini açtı, sonra alaycı ve ciddî bir tavırla ekledi :

—... Aynı değildir? Öyleyse, arkadaşınız profesöre söyleyin, o eşeğin biridir.

Bu sözler üzerine Haralambo kalktı, elimi sıktı ve beni yüzüstü bırakıp gitti. Bu sözler karşısında şaşkınlıktan ağzım açık kaldı.

Domenico'ya bir şey söylemedim, ama Haralambo'ya karşı daha insanca davranmasını rica ettim; müdürün kızarak bizi defedebileceğini, sonra yeniden bitlerle haşır neşir olacağımızı söyledim.

İnsanlığından ya da korkudan, Domenico daha insaflı davrandı ve bundan sonraki derste adamcağıza çok daha sabırla muamele etti. Haralambo bu harekete karşı derin bir minnet duydu. Beni bir kenara çekerek, evine beraberce gitmemizi rica etti.

Benim istediğim de buydu.

Gittim.

Dizleri üstünde yemek yiyen bekârlara mahsus yağ kokuları sinmiş tozlu bir odada, kitaplar, kırık dökük eşyalar, el yazıları, çamaşırlar, karmakarışık her tarafa saçılmıştı.

Bezgin bir tavırla dedi ki :

— Bu karışıklığa aldırmayın. Ne karım var, ne de *maddî* intizam duygum; kafamda başka şeyler var.

Haralambo bir prens gibi konuşuyordu. Bana nezaketle yer gösterdi, pis bir ispirto ocağı çıkardı ve erbap işi iki kahve pişirip baştan savma yıkanmış fincanlara koydu.

— Suyum bol değil, diye özür diledi, ama çekinmeden içebilirsiniz, hasta değilim...

Sonra, apansız, iskemlesine uzanarak ve bir cigara tellendirerek, bilgince ama içten bir tavırla aşağı yukarı şunları anlattı :

— Evet, insanlar birbirine benzemezler, bir takımı eşekten farksızdır: *Madde* ile yetinirler. Ben bunlardan değilim. Beni ilgilendiren ruhtur. Yani, nasıl? İnsan böyle bir hayvan gibi yaşayıp en küçük bir iz bırakmadan yıkılıp gitmeli mi? Böyle şey olmaz, bu hiç yaşamamış olmaktan beterdir. Hayat demek arkada bırakılan iz demektir, senin bir ruha sahip olduğunu ispat edecek budur; bunu ispat edemeyen adam sadece bir hayvandır. Onun içindir ki bir *iz* bırakmak amacıyle ben elimden geleni yaptım, ama başarabildim mi bilmiyorum. Bunu bilenler beni ciddiye almıyor, de-

li sanıyorlar; oysa normal bir insan olduğumu pek âlâ görüyorsunuz. Size kendi yazmış olduğum bir piyesi, iki perdelik bir dramı okuyarak bunu ispat edeceğim.

Bir kâğıt yığını aldı, başladı.

Ve bitirdi. Ama ben hemen hemen hiç bir şey anlamamıştım. *Edebi* Yunan dilini bilmiyordum. İki saat içinde, bütün anladığım şey, okuyuşunun seçkin, anlamlı ve yüz hareketlerinin zengin olduğuydu. Bir tiyatro oyuncusuydu.

Eseri hakkındaki fikrimi sormadı, buna sevindim.

Karanlık basmıştı. Haralambo, kendisi kadar sönük bir gaz lâmbası yaktı.

— Kabul ederseniz yemeği beraber yiyelim, dedi, hemen masaya ekmek, zeytin ve salata çıkardı. Hepsi temizliği şüpheli cinstendi.

Şakır şakır terliyordu, gömleğinin düğmelerini çözdü, biz yemek yerken, boynunun derisine bakıyordum: Bir parşömen yaprağı gibi gergin ve şeffaf, yukarı aşağı kayıyordu. Gözleri odanın karanlık bir noktasına dalmıştı. Karnını doyurmak ona bir angarya gibi geliyordu. Düş kuruyordu.

— Bu, yaptığım işlerin bir kısmıdır. Ho-

şunuza giderse size daha başka şeyler gösterebilirim. Meselâ, eski tiyatrolarda ses düzeni hakkında bir yazım var. Yarın sabah gelin. Sizi Akropol harabelerinde dolaştırayım.

Ertesi gün, belirli saatte gittim. Tersine, bu sefer de hiç bir şey anlamadım. Onun bilgince düşünceleri bana Aristo'dan okunan bir parça gibi geliyordu.

Bana uzun uzun anlattı: Tamamiyle zihnî olan güzellikten, Yunan mimarisindeki çeşitli üslûpların kaynaklarından söz etti, bir anıtta kaybolmuş olan şu ya da bu parçanın eskiden ne şekilde olduğunu açıkladı, Akropol müzesinde bulunan şeyleri bir bir tarif etti. Sonra, Dionysos tiyatrosunda dolaşırken, koltukların mermerine kazılmış adlar hakkında bir kulağımdan girip ötekinden çıkan bir sürü şeyler anlatan Haralambo akustik (ses yayılımı) bahsine geçti. Tiyatronun bulunduğu yerde toprak altında oyulmuş kocaman bir koğuk gösterdi, haykırdı ve ayakları dibinde bulunan deliğe kulağımı koymamı söyledi. Eski çağ tiyatrosuyla akustiği hakkındaki tafsilâtı tam bir saat sürdü.

Düşünüyordum :

— Bir şey anlamadığımı farkediyor mu acaba?

Hayır, farketmiyordu. Anlattıkları benim için değil, kendi ruh dünyasını doyurmak içindi. Dudakları ateş içinde, yüzü pırıltılı, sesi hırıltılı, gözleri iki bin yıl geriye bakan Haralambo artık yalnızca bir ruhtan ibaretti, *maddesi* uçup gitmişti. Ben onun için bir vesileden ibarettim.

Bilmiyorum neden, ancak öğleyin benden ayrıldı. Saat ikide tekrar buluştuk. Tezeus tapınağıyla Sokrates'in hapsedildiği iddia olunan yeri gezdik, buralarda da bir sürü lâfla kafam şişti, cahil olduğum için bunlardan bir şey anlamadım.

Bununla beraber, bu adamın ne diye atletizme burnunu soktuğunu merak ediyordum. Filozofî ile kaburgalarını kırmak sanatı arasında ne gibi bir ilişki buluyordu.

Aynı günün akşamı, evinde oturduğumuz sırada, Haralambo bir keman çıkardı ve yanağını çalgıya dayayarak, gözleri baygın, uzun uzun gıcırdattı. Fena halde canım sıkıldı!

Yorgun düşerek dedi ki :

— Bütün bunlar güzel şeyler ama anlaşılması kolay değil. Güzel sanatlar, felsefe büyük

adamlar tarafından yaratılıp zevk alsınlar diye insanlara sunulmuş güzelliklerdir. Güç iş bu. Onun için, atlet olmaya karar verdim: Canlı plâstik sanatı —vücut güzelliği, sağlık bilgisi —her insanın harcıdır.

«Okulda beden eğitiminden iyi not alırdım ve demir gibiydim. Olimpiyat oyunlarından birinde bir birincilik kazanmayı başarırsam, cemiyetimiz, ölümümden sonra bana bir heykel diker. Ne de olsa bu da bir izdir, bir ruh sahibi bulunduğumu, bir nevi *ölümsüzlüğe* eriştiğimi gösterir.

Haralambo alnından sızan terleri sildi.

Bir kaç gün sonra, bir güreş dersi sırasında, Domenico müdürle bozuştu, öğrencilerini bu sefer hiç de zarif olmayan bir şekilde boyunduruğa almaya kalkıştı ve biz yeniden açıklar livası olduk.

O zaman ona Haralambo'nun derdi ne olduğunu anlattım: «*Ölümsüzlük.*»

Tasalı olan ölümsüzlük profesörü, gevezeliğe hevesli olmadığını gösteren bir tavırla omuz silkti.

— Bitler olmasaydı, ölümsüzlüğe bir dereceye kadar katlanılabilirdi, dedi.

İki gün Domenico surat astı ve konuşma-

dı. Üçüncü gün, erkenden uyandı ki benden önce kalkıyordu. Yüzü yeşilimtraktı. Cigara içerek mihaniki bir tavırla giyindi. Sonra sükûnetle bütün ceplerini yoklamaya koyuldu; mektuplar, müsveddeler, notlarla dolu kâğıtçıklar çıkardı ve hepsini yırttı; bir cep defterinden, inceden inceye gözden geçirdikten sonra birkaç yaprak kopardı. Nihayet doğrularak, başparmağıyla şahadet parmağını burnuma dayadı :

— Bu iki parmağı görüyor musun? Ha, görüyor musun bunları?

«İşte gene öyle sıkıntılı anlarımdan birini yaşıyorum ki, yoksulluktan kurtulmak için, özgürlüğümü tehlikeye koymak zorundayım. Onun için, bugün bu iki parmaktan bütün sanatlarını, bütün ustalıklarını göstermelerini isteyeceğim! İyi korunan bir cebe dalarak beni sefaletten korumalarını isteyeceğim!.. Bu ne demektir, biliyor musun?»

Domenico kan bürümüş gözleriyle bana bakıyordu.

— Evet, dedim, müthiş bir şey olmalı...

Sözlerimi heceledi :

— Müt-hiş-bir-şey-olmalı... Müthiş değil, korkunç, öldürücü bir şey! Korku, tehlike söz

konusu değil. Ama kalbim ve nefesim duruyor, kanım zehire çevriliyor! Bir canavar oluyorum. Parmaklarımı bir yabancının cebine daldırdığım zaman bu iki parmağın cehennem ateşinde yandığını hissediyordum. Domenico çalmak zorundadır ve onun hırsızlığını zenginlerinki gibi kanunlar korumaz.

İki adım gerileyerek göğsüne bir yumruk indirdi :

— Büyük sanatçı benim, rahat koltuklarda oturup sanat yapan bütün o ciğeri beş para etmezlerden daha büyüktür benim deham! Benim sanatım, amansız bir savaştır.

Durdu. Odanın ortasında bir iskemlede oturmuş, başını elleri arasına almış, dirseklerini dizlerine dayamıştı. Sükûnetini bulmaya çalışıyordu...

Sonra, sönük bir sesle ve gitmek için ayağa kalkarak :

— Atina ile Pire arasındaki elektrikli trende dolaşmaya gidiyorum. Bir vurgun yapmaya çalışacağım. Ama pek uygun şartlara rastlarsam o zaman. Başı havada dolaşan bir sürü turistler var. Başarırsam yarın akşamdan önce beni görürsün, yoksa *mesleğimde* ilk defa olarak yakalandığımı anlarsın.

Ertesi sabah, Domenico fırtına gibi geldi, önüme elli drahmi attı. Beni kucakladı ve bir daha dönmemek üzere giderken, nefes nefese, dedi ki :

— Senden ayrılıyorum! Allaha ısmarladık! Senin Haralambo ölümsüzlüğü *hayat ötesinde* arıyor; bu türlü ölümsüzlük benden uzak olsun!

Menton-les-Sapins, Mart 1927

SOTİR

Tren Köstence istasyonunda durdu. Öğle vaktiydi. Adrian, yüzü paltosunun içine gömülmüş, yürümeye koyuldu. Fırtına vardı. Rüzgârın kasırga halinde sürüklediği kalın kar tabakaları sokakları kudurmuşçasına süpürüyordu.

Ötede beride, başı sarığın şalına tamamiyle gömülmüş, bileklerinde sıkılan rahatsız bir şalvar, yoksul bir Türk ya da başka bir Balkanlı görülüyordu. Adrian bir an duruyor ve onları acıyarak gözleriyle izliyordu. Ovidius meydanında, Makedonya lokantasında yerini kendisine gösterecek bir tek adama rastlamadı. Tabelâlara bakarak bir hayli dolaştı. Büyük bir kitabevinin camekânında, gösterişli bir şekilde serilen güzel bir tablo gördü: Bu bir kış manzarasıydı. Soğuğa aldırmadan, onu uzun boylu seyretmekten kendini alamadı: «Evet, diye düşündü, güzel bu, güzel bu: Ama tek başına *güzel* ne ifade eder?»

Kitabevinin köşesini dönünce, Makedonya lokantasiyle karşılaştı, girdi ve doğruca, patronun bulunduğu kasaya gitti.

— Sotir, Daçya vapurunda çalışır sakallı bir tayfa, buraya uğrar mı?

— Evet, her zaman, ama yemeklerden sonra, kahve içip lâf etmek için.

— Güzel, ben yemeği burada yiyeceğim ve onu bekliyeceğim.

Paltosunu çıkardı, bir masaya oturdu, yemek ısmarladı.

★

Daçya vapuru Köstence ile İskenderiye arasında sefer eden devlet malı dört güzel gemiden biriydi. Adrian ertesi günü bu vapura binecekti. Sorduğu tayfa, Sotir, bu geminin kilercisi ve ancak deniz emekçilerinin şeref verdikleri meyhanelere devam edenlerin rastlayabilecekleri o uluslararası acaipliklerden biriydi, «çenebaz» lardan ve bitip tükenmez hikâye anlatıcılardan değildi, onun şaşırtıcı çelişkileri vardı: Kabiliyet, iş çıkarma gücü, dürüstlük, bir hayli zanaatlarda türlü bilgiler; öte yandan, yaman bir kararsızlık itaatsizlik, öfkeler. Hesapsız kaptanların biri bir gün ona :

— Sotirciğim, emrim altında beş yıl rahat dursan, seni ikinci kaptan yapardım.

Deyince şöyle cevap vermişti :

— Küflenmekten korkuyorum, kaptanım. Hem ikinci ve sizin «emriniz» altında olmak değil de birinci ve kendi emrim altında olmak istiyorum. Bana emrettiğinizi aklınızdan geçirmeyin.

Doğru söylüyordu. Ancak öyle görevler kabul ederdi ki, bir kere işini belledi mi, kimse karışmadan tek başına kusursuz becerebilsin, biri karışmaya kalktı mı basardı istifayı.

Adrian onu geçen yaz, Sinaya'nın bir işçi lokantasında tanımıştı. O sıralarda başgösteren ihtilâlci hareket hakkında çıkan acı bir tartışma sırasında Sotir ona teklifsizce hitap ederek damdan düşer gibi sormuştu :

— A. mısın, S. misin? (Anarşist mi, sosyalist mi?)

— Ben yapıcıyım. Yalnız yıkmak iştahlısı değilim, diye cevap vermişti.

— Bunun için gerekli araçlara sahip misiniz?

— Onları biz kendimiz yaratacağız.

— Sizin yeni kuracağınız dünyada herkese yer olacak mı?

— Herkese, boş gezenlerden başka.

— Ya! Öyleyse ben orada yoğum: Boş gezmeyi severim ben.

Ve boş gezmeyi seven bu adam baştan ayağa alçıya ve toza bulanmıştı. Adrian bu sözü bir kahkaha ile karşıladı.

— Yu, dedi, sevsinler böyle boş gezeni!

Güneş batmadan önce bu Krallık sarayı sayfiyesinin muhteşem korularında bir gezinti yapmak için beraberce çıktılar. Adrian, içinde kaynaşan serüven dürtüsüyle, kendisinden çok yaşlı olan bu adama hemen bir yakınlık duydu. Ve yufka yürekli bir maceracı olan Sotir de, bu saf yürekli delikanlıda aynı derecede şefkate âşık bir çırak bulunduğunu anlamakta gecikmedi. Sotir'in bütün benliğinde —bir pazar akşamı dağdan inen o neşeli kafileler gibi— sınır tanımayan, yeryüzünü vatan bilen, ve gidiş gelişleri başlıca gıdaları olan bütün yerinde durmaz insanların çevrelerine yaydıkları o yüksekliğin havası teneffüs edilirdi.

Koruda, bitip tükenmek bilmez gibi görünen ıssız bir yola girmişlerdi, işte o zaman, Adrian, ömründe ilk defa, büyük bir özgürlükçü sesin boğuk çınlamasını işitti. Bu, insan tutkuları içinde en soylusunun tutku şeklinde belirdi-

ği zaman, İncil havasına bürünen mistik ilânıydı: Kendi iradesiyle hareket etmek ve ölümden daha acı olan her türlü zorlamalardan kaçınmak. Hiç farkında olmadan bu tutkuyu içinde taşıyan, ama insanları bildiği bir adla yaftalamak isteyen Adrian sordu :

— Demek anarşistsiniz?

Arkadaşının kendisini daha iyi anladığını sandığından biraz bozulan Sotir cevap verdi :

— Yok, anarşist değilim, sadece özgürlüğü seven bir insanım, oysa anarşistler özgürlüğü sevmezler, ya da sevdiklerini sanırlar: Anarşistler özgür insanlar değildirler, onlar anarşisttir, yani: düzensiz insanlar, oysa bu dünyada her şeyde bir düzen vardır, hatta özgürlük aşkında bile. Ben özgür olmayı severim, ama kimseyi benim gibi olmaya zorlamam. İnsanların en çoğu köle olmak için doğmuşlardır. Özgür bir ruha sahip olmak kolay değildir. Yarın da, hatta on yüzyıl sonra da kolay olmayacak. Köle olmak demek iş zincirini kemerine bağlı taşımak demek değildir. Özgür adam olmak da kendi hesabına çalışmak ya da hiç çalışmamak anlamına gelmez. Köle, hayvandır; dünya kurulalıberi emir altına girmesi mukadder, aşağılık bir malzemedir, her şeyden

önce, aşağılığa boyun eğen, meziyetsiz bir malzeme. Özgür adama oranla köle, bereketli toprağa oranla kumluk yer gibidir. O cansızdır, ancak başkalarının iradesiyle harekete gelir, tıpkı rüzgârların keyfine tâbi olan kumlar gibi. O zaman hareketleri körü körünedir ve felâketli bir hal alabilir. Her şeyi kaplayıp ezer. Bir imparatora ya da krala, ya da bir demokrata veya demagok'a basamaklık eden kölelik işte budur. İster kenar mahalleler halkı olsun, ister bir parlâmentoda toplanan daha sınırlı insanlar olsun, daima kuvvetli bir elin hükmü altındadırlar. Bu türlü insanlar ancak iki türlü yaşayış şekli tanırlar: Hükmetmek ya da hümedebilmek. Bu da kendisine emreden başın kabiliyetine bağlıdır. Bu iki baskı arasında özgürlükten nasıl sözedilebilir.

Adrian, biraz mahçup, sordu :

— Sizin düşündüğünüz hükümet şekli nasıl olmalı?

Sotir omuz silkti :

— Böyle bir şey düşünmedim.

— Ama bu tam anlamıyle anarşi demektir.

— Tam anlamiyle değil: İktidara çağırıldıkları zaman anarşistler, her şeye rağmen hükümet kuracaklardır, çünkü dünya yönetilmek

ihtiyacındadır. Yoksa, bir hükümet onların zararına olarak, anarşist olmayanlarca kurulacaktır. Her iki halde de özgürlükten eser kalmaz. Anarşist görüş ideal toplumu mükemmel tarif etmiştir, ama bu, hayatta vücut bulmak zorunda kaldı mı, ülküsünün kötü bir karikatüründen ibaret kalacaktır: Bir delinin eline verilmiş ince bir ipek tül.

«Özgürlük, oğlum, gerçek özgürlük, âhenk demektir. Döğüşsüz, söğüşsüz bir gelişme. Bu, ancak yıldızların hareketlerinde görülür, orada yüce buyrultu, kusursuz ve yanıltısız buyrultu hüküm sürer. Yeryüzünde, onu bu yüce biçimine, aşka yakın bir derecede, ancak, insanlardan daha az çapraşık olan yaratıklarda bulacaksın. Turnaların nasıl yaşadıklarını bilir misin?

«Turnalar ideal bir topluluk hayatı yaşarlar. Sürülerinde her biri kendi keyfine göre hareket eder, yiyip yememekte, uyuyup uyumamakta, tek ya da çift ayak üstünde durmakta öğgürdür ve yalnız bir hükme boyun eğer; aşka. Kırlarda, yazın uyuşturucu koynunda uyudukları sıralarda bir nöbetçi uyanık durur, gerekince, tehlike işaretini haykırır. Sonra, sonbahar geldiği ve kuzey rüzgârı tüylerini okşamaya başladığı zaman, mahzunlaşırlar.

Birkaç gün sonra, genel bekleyiş ortasında, âni ve keskin bir çığlık ardından ilk havalanış, sürüyü elektriklendirir, topluluğu temelinden sarsar. Sıcak ülkelere doğru akın emri, kendinde cinsin dehasını taşıyan tarafından verilir, o, ucu önde olarak yayvan bir açı şeklinde teşkil edilen kafilenin daima başında bulunur.

«İşte insanlar için dileyebileceğimiz tek özgürlük, bizim hiç bir zaman sahip olamayacağımız gerçek anarşi, çünkü, biz turnalardan üstünmüşüz, diyorlar».

O zaman bir daha buluşmamak üzere ayrılmışlardı. Bir patronun hesabına badanacılık eden Adrian, bir kaç gün sinra, yeni bir yapının kendisini beklediği Bükreş'e ansızın gönderilmişti. Bununla birlikte Sotir'in izini bulmayı başarmıştı. İbrail'de bir tayfa ile tartışırken arkadaşının eski deniz kurdu mesleğine dönmüş olduğunu bir rastlantıyla haber almıştı. O sırada Sotir'in *Daçya* vapurunda bulunduğunu da öğrenmişti.

★

Adrian yemeğini bitirmişti. Bir kahve istedi, cigarasını yakarak, yolculuk düşüne daldı,

bu, birkaç gününü yolda geçirerek lokanta ve otellerde hizmetine bakılacağı için kendini her türlü kaygılardan uzak sanan işçinin zararsız bir zevkidir. Kapının yanında oturmuş, bütün yeni gelenleri gözleriyle izliyordu. Arkadaşının kendisini orada görünce nasıl şaşıracağını düşünerek bir çocuk sevinciyle gülümsedi.

Sotir yalnız geldi ve Adrian'ın farkına varmadan masasına sürünerek geçti. Beriki onu eteğinden tutup çekti ve kilerci, dönünce, gerçekten şaşakaldı :

— Vay, sen misin? Nereden çıktın, yahu! diyerek Adrian'ın uzattığı eli hararetle sıktı.

— Önce şuraya, yanıma otur: Sana söyleyecek çok şeyim var.

Ve garsona seslendi :

— Sotir'e bir, bana da bir kahve!

Sotir onu boğacakmış gibi elleriyle işaret ederek :

— Demek sen adamı böyle ararsın ha delikanlı, diye çıkıştı.

— Ah, dostum, buna en çok üzülen ben oldum: O geceden iki gün sonra, bizim patron beni ansızın Bükreş'e gönderdi. Benim turnalar gibi özgür olmadığımı pekâlâ biliyordun. Ama bugün bir kuş kadar özgürüm.

Sotir, alaycı bir tavırla, sordu :

— Ne kadar zaman için?

— Heyhat! Biliyorum. Hatırlatma bunu. Bir an için iş zincirini unutup senin yanında bulunmanın tadını kabil olduğu kadar tam çıkarmak istiyorum.

— Beni o kadar çok mu seviyorsun? dedi.

Kırçıl kıllarla kaplı başını Adrian'a doğru eğiyordu.

— Evet, Sotir, seni seviyorum; o zamandanberi hep seni düşündüm: Sen iyi bir dostsundur, değil mi?

Ve dostluk için yaratılmış yüreğinin bütün içten sevgisiyle elini sıktı.

Sotir, alaycı tavrını bıraktı :

— Yanılmıyorsun: Evet, Adrian, iyi bir dostum, herkes için değil, hele senin için. Ben de, acaba ne oldu diye sık sık seni düşündüm. Burada ne işin var, söyle bakalım: Yoksa böyle bir zamanda Köstence'de iş aramaya mı geldin?

— Yok, burada değil, kabil olursa Mısır'da.

— Mısır'a mı gitmek istiyorsun. Sahi mi?

— Sahi? Sen ne dersin?

— Ne zaman gitmek istiyorsun?

— Yarın akşam. Daçya ile... seninle beraber!

— Demek Daçya'da çalıştığımı biliyorsun?

— Evet. İbrail'de öğrendim, bu beni cesaretlendirdi: yolculuğu senin yanında yapacağım. İster misin?

Sotir, cebinden, kapağının içi pamuk dolu süslü bir Mısır cıgara kutusu çıkarıp Adrian'a uzattı. Genç adam cıgaraların güzel kokusunu içine çekti :

— Böyle israflar yapıyorsun, demek?

— Ben her istediğimi yaparım, ama ancak yapabileceğim şeyi isterim; bu kutunun fiyatı Mısır'da yalnız bir frank otuz santimdir.

Sonra, cıgarasının dumanlarını iştahla çekerek, gözleri sokakta, Adrian'ın sorusuna gevşek bir sesle cevap verdi :

— Dostum, bu çılgınlık hakkında bütün düşündüklerimi şimdi sana söyleyemem, çünkü yaptığın muhakkak ki bir çılgınlıktır. Başka diller biliyor musun?

— Rumca konuşurum, o kadar.

— Mısır'da rumca konuşulur, ama sen ilk çılgınlıktan sonra akıllanacak adamlardan olmadığına göre başka diller de öğrenmelisin: Fransızca, İtalyanca. Dahası var. Dil bilsen de

bilmesen de daima sıkıntı çekeceksin. Tabii meramını anlatabilirsen sıkıntın daha az olur. Ama başlıca sorun tek başına üzülmek ve başkasını üzmemektir. Ardında ağlayabilecek birini bırakıyor musun?

— Şimdiden ağlayan birini.

— Anan mı?

— Evet.

Sotir, arkadaşının yüzünde üzüntüsünü okudu ve parmağını açık bir yaraya dokundurduğundan şüphe etmeyerek durdu. Bir an sustuktan sonra, daha ileri gitmek istemeyerek, avutmaya çalıştı. Sordu:

— Hiç deniz gördün mü?

Evi hakkında acı düşüncelerin etkisi altında üzgün bir hal alan Adrian, iştahsız cevap verdi :

— Hayır, hiç görmedim.

— Pekâlâ, öyleyse çıkalım buradan.

★

Rüzgâr biraz kesilmişti, ama müthiş soğuk vardı. İki dost deniz kıyısındaki gezinti yerine doğru yürüdüler. Adrian'ın üzüntüsü belliydi, arkadaşını daha yeni tanımaya başlamış olan Sotir beceriksiz hareketinden dolayı pişmandı. Onu neşelendirmeye çalıştı, ama

öteki ancak nezaketen cevap veriyordu. Bir dönemeçte, deniz, iri köpüklü dalgalariyle, ansızın gözleri önüne serildi. Bulundukları yüksek yerden göz, uzaklarda daha karanlık denizle karışan karanlık ufkun yarıdan fazlasını kavrıyordu. Kıyıya çarpan dalgaların gürültüsü kulaklarına ürpertici aralıklarla geliyordu. Adrian, hazin düşüncelerine rağmen bu karamtrak ve hareketli geniş ovanın manzarasından heyecanlanarak durdu.

Karşısındaki adamı ilk izlenimle ölçmek isteyen Sotir sordu :

— Ne duyuyorsun?

— Şimdiden geminin üstünde olmak ve etrafımı sularla çevrili görmek isterdim.

— Korkmuyor musun?

— Yok, korkmuyorum... Bu kadar geniş, bu kadar uzak ufuklar olabileceğini hiç aklımdan geçirmemiştim; denizin ortasında ufuk çemberi herhalde görkemli olmalı, diye düşünüyorum. Böyle, bir gemide günlerce ve gecelerce denizin ortasında kaybolmak! Herhalde bu unutulmayacak bir manzara olmalı, değil mi?

Sotir cevap verdi :

— Evet, ama bunu görmek herkese nasip olmaz.

Ve şöyle düşündü: «Bahtsız, felâketlerinin sonu olmayacak!»

Adrian :

— Bu sonsuzluğu biraz da kuytu bir yerden seyretmek isterdim. İnsan burada soğuktan donacak.

Sotir, dostunu kolundan tutup çekti ve beraberce Gazino'ya doğru yürüdüler. Kapıda, burasının neresi olduğunu bilmeyen Adrian, kılavuzuna hayretle baktı :

— Buraya girmek mi istiyorsun?

Öteki, başıyla tasdik ederek kapıyı açtı, böyle yerlere her gün giren bir adam alışkanlığıyla döner-kapıyı itti ve Adrian kendini ihtişamı gözleri kamaştıran, bütçeyi sarsan o birinci sınıf salonlardan birinde buldu. Bu saatte müşteri azdı. Sotir, bir köşede, denize bakan koridor yanında bir masa seçti ve plâstronu pırıl pırıl yanan fraklı garson koşup gelince «bir şişe Médoc şarabı» ısmarladı.

Şaşkına dönen Adrian :

— Sotir be, dedi, deli misin, bu kılığımızla buraya girilmez; hem korkunç pahalı bir yer olsa gerek!..

— Gözü doymazların ödeyeceğimiz haracı

kabul etmelerine imkân verecek kadar temizdir kılığımız.

«Konsomasyonun pahalılığına gelince, eh, çocukcağızım, içten kederlenmiş bir dostu oyalamak için insan bundan çok daha pahalı çılgınlıklar da yapar!»

Adrian, kilercinin gözlerinde o zamana kadar bilmediği garip bir ateş gördü. Hâlâ kara ve vahşi bir sakalla çevrili tunç rengi uzun yüzü, bu sıcak salona girelidenberi terden pırıl pırıldı. Sotir güzel kır saçlarını örten şapkasını çıkardı ve yorgun bir hareketle alnını sildi. Adrian, onun elini tutup sıkarak :

— Seni üzüyorum, değil mi dostum? dedi: affet beni. Korkunç şüphelerim var, ama senin yanında kendimi öyle iyi hissediyorum ki! Sık sık sebebi belli olmayan hüzünlere kapılıyorum. Her zaman yalnız dostlukta biraz teselli bulabildim. Sen de bir dostsun, Sotir, hissediyorum. Gerçek bir dostu ben çabuk anlarım.

Sotir, inanmadığını gösteren bir gülümseme ile sordu :

— Dostların oldu mu?

Adrian hararetle atıldı :

— Yalnız bir dostum oldu ve hâlâ dostumdur.

— Nerede şimdi?

— Kahire'de. Şüphelerimi yenen de zaten onu görmek isteğidir.

Garson şarabı getirdi, şişeyi açtı ve yapmacık tavırlarla kadehleri doldurdu.

Kadeh tokuşturdular. Sotir, bardağını elinde tutarak aynı şüpheleri ifadeyle dedi ki :

— Kahire'deki dostunun sağlığına!

Ve içindekini bir yudumda dikti.

Adrian :

— Sotir, bana inanmıyor musun? dedi.

Öteki dostça sordu :

— İnanmak istiyorum, ama yanılmadığına emin misin?

— Seninle yanılmadığıma ne kadar eminsem.

— Çok güzel. Peki bu dostu benimle paylaşmak ister misin?

— En büyük isteğimdir bu. Birbirini seven iki adam arasında herkesi alacak kadar yer vardır. Yalnız söyle bana, Sotir, dostluktan yana yoksun musun?

Sotir, çenesini avucuna dayadı, âdeta gülerek cevap verdi :

— Hayır, yoksun değilim, ilkin en güvenilir olan kendi dostluğum var, bir de ...

— Bir de?

Şişeyi göstererek tamamladı :

— Bir de şu içki?

Adrian gözlerini açtı.

— Ama bu söylediğin çok kötü! Ne demek istiyorsun?

— Canını sıkmadan yalnızca şunu demek istiyorum ki; dostluk için yaratılmış mir adam, camekâna kapatılmış bir çiçek gibi ömür sürer.

— Demek dostluğun varlığına inanmıyorsun?

— Öyle bir şey söylemedim; dostluğa seyrek rastlanır, ama onu inkâr etmek güneşi çamurla sıvamaya kalkmak olur; ne var ki biz dünyaya nefes aldığımız kendi ciğerlerimizle beraber olduğu gibi bel kemiğimize yapışık bir dostla birlikte gelmeyiz. Dostluğa köle olan, ancak bu efendisinin ciğerleriyle nefes alır. Sen de bana bu kölelerden biri gibi görünüyorsun, ben de öyleydim, bugün de bir özleme bağlı olarak öyleyim, çünkü ergeç efendimiz bizi terkeder. Her insan yüreğinin bağlı olduğu değişmeler sonucunda bizden ayrılır, çok kere de yürekten daha güçlü olaylar, bazı da kendi

hatalarımız buna yol açar. İçli insanların sevgisi ölçü bilmez; fazla sıkarken boğabilir.

Sotir kadehini ikinci defa doldurdu, tokuşmadan içti ve Adrian'ın henüz bir yudum alınmış kadehini doldurdu. Birer cıgara yaktılar. Tayfanın hareketlerinde mekanik bir hal vardı, zihni uzaklarda gibiydi. Adrian onun sözlerini can kulağıyle dinliyor ve susuyordu. Arkadaşının acı çektiğini görüyordu. Öteki, gözleri bir hayale dalmış olarak, kendi kendine konuşur gibi devam etti :

— Ama bir insanı böyle bir tutkuyla seven adam, güzel olan her şeyi aynı gücle sever, onun sevgisine hedef olabilecek dostluktan daha az dönek şeyler de vardır. Bir sanata sahip olan, kendini bu sanata verir, acısı dış dünyaya karşı onu tamamiyle kayıtsız bırakacak derecede kuvvetliyse şaheserler yaratır. Benim gibi tabiatın yaratıcı bir istidat sahibi kılmadığı kimse de, sevgisinin kaynakları henüz tükenmiş değilse, kayıtsızlıkları içinde ebedî olan sayısız yeryüzü güzelliklerinin hayranlığına bütün kalbiyle atılabilir. Ama sevgi kaynakları tükenince, insan insana karşı en çekilmez yaratık olur ve hayatı bir taştan daha yararsız hale gelir. Ama sevme gücü yerinde duruyorsa,

evreni kucaklayabilir. İç kaynaşmamızın zincirleri kırılıp düştüğü zaman, sevgi duruyorsa, hayatımız bir yıldızınki kadar özgür olur. Ama çetin şeydir bu! Ne de olsa çetin şeydir! Biz bu türlü özgürlükten yararlanmak için yaratılmış değiliz, çünkü yıldızlardan daha çapraşık bir yaradılışımız var. Biz acı duyarız, onlarsa duymaz. Hem yalnız acı olsaydı! Adam oğlu, hatta hayvan bile, birer toplumsal yaratıktır, o yüzden toplumu elinden almak kadar acı şey olamaz, hele ona çok derin köklerle bağlı bulunursa.

«Ben toplumu umursamadım, şimdi de öyleyim. Yeryüzünü, yolculukları, tatlı âvareliği severim. Birkaç dil öğrendim, dünyanın epey yerini dolaştım. Güney Amerika'nın pampa'larında çiftçilik ettim. Meksika'da binlerce ördek yetiştirdim. Biraz flüt çalarım. Bir gün gibi geçen yirmi yıl içinde ben yalnız bitkilerle, hayvanlarla, vahşi tabiatın güzellikleriyle ve âfetleriyle, tüfeğim, flütüm ve eşsiz «cansıkıntımla» söyleştim. Adamlara da işim düşmedi değil: kendimi savunmak için. Yıpratıcı, ama sevilen bir işin verdiği zevkleri, çalışan adamın hakkı olan âvare dolaşmaları tattım. Bir öküz gibi çalışırdım, tâ sabanın üstüne bitkin

yıkılıncaya kadar; ayılayım diye yüzüme su serperlerdi. Sonra ürünler avuç avuç altına çevrilip de dinlenme vakti erişince, insanlardan uzağa kaçar, samanlar içine uzanır, orada, saatlerce, bazan günün doğuşundan batışına kadar, bana hayatı vermiş olan esrarlı kuvvetlere kendimi bırakırdım. Artık hayatla ilgim, kimi bir hâtıradan, kimi bir başkasından fışkıran ve uyuşuk, serseri dimağımın yarattığı seyrek kıvılcımlardan ibaret kalırdı. Çiftlik köpeklerinin ulumalarıyle «içeri gelin» işaretini veren mûtad silâh sesi beni gerçeğe çağırdığı zaman, bir gün mü, yoksa bir asır mı geçmiş olduğunun farkında olmazdım.

«Ama insana ait şeylerin bir sonu vardır. Birbiri ardından çok sevdiğim iki insanı kaybettim. Kadınım olmuş bir kadınla kardeşi. İkisini de sıtma götürdü. Artık hep yalnız ve tehlike içinde yaşayacaktım. İşte günün birinde patateslerimden ve altınlarımın uyandırdığı iştahların yarattığı güvensizlik havasından usandım. Her şeyi satıp savdım. On bir yıllık çalışmamla meydana getirmiş olduğum küçük bir servetle Okyanus yolunu tuttum. Kolunda gabardini, başında güzel fötr şapkası ya da gözlerine kadar çekilmiş kasketi, pırlanta yüzüğü,

markalı akik yüzükle bir milyarder gibi kurumlanan o baylardan biri olmuştum. Köprüsünde kaptanın elini sıkıyor, yemek odasında İspanyolca lâtifeler ediyor ve salonda saltanat içinde doğan ve bir sokağın adını ancak ana dilleriyle sormasını bilen ahmaklarla eğleniyordum. Sonra Madrit'te, Paris'te, Londra'da canım sıkılıyordu. Tam on sekiz ay, dünyanın en aşağılık sosyetesiyle, meslekleri tembellik olanlarla düşüp kalktım; sonra birdenbire heyecanlarımı kumarda aramak hevesine kapıldım. Oynadım ve patateslerimle on bir yılda kazanmış olduğum paranın dörtte üçünü gösteriş uğrunda kaybettim. Nihayet içim rahat etmişti. Dengemi tekrar bulmuştum.

«Yalnız yoksullukta mutluluğu bulan insanlar vardır. Ben onlardanım. Elimde kalan parayla Meksika'nın yolunu tuttum, en tehlikeli bir bölgede küçük bir çiftlik satın aldım, orada kuluçka makineleriyle ördek yetiştirdim. Bu memlekette on bin ördeği büyütmek için pek bol olan sudan, bir de onları kötü niyetli kurşunlardan korunmak için üç sağlam tüfekten başka bir şeye ihtiyaç yoktur. Benim tüfeğim altı tanesinin yerine geçerdi, ama onu hep hizmetimde olan öteki iki tüfeğe çevrili

tutmak zorundaydım, bu da kolay iş değildi. Bunu hazin bir tecrübeyle öğrendim. Dört yıl içinde, kaybettiklerimi yerine getirmiştim, ama bir gece, karakol gezmeye çıkarken karnımın ortasına bir kurşun yedim. Ertesi sabah, ördekler yerindeydi, ama kemerimdeki altınlar uçup gitmişti, ben de ağır yaralı ve yalnızdım. Umudumu kesmedim; oralarda bunlar olağan şeylerdendir. İyileştim. Bu sefer, adam yerine çevreme sekiz köpek aldım. Dana gibi iri ve kendi kuyruklarını yiyecek kadar yırtıcıydılar. Üç yıl işler yolunda gitti. Ben de oturduğum memleket ve köpeklerim gibi yabanileştim. Yeniden biraz para biriktirmiştim. önümde satılmaya hazır birkaç bin ördek vardı. Bunların getireceği para azımsanacak şey değildi.

«Ama tahmin etmediğim şeyler de vardı. Ve en beklenmedik şey kasırga denen o gök âfetlerinden biri şeklinde çıkageldi. Korkunç bir şey oldu bu. Çiftliğin üst katına çekilmiş, felâketi, âciz bir halde seyrediyordum. On beş saat sonra, on iki bin ördekten elimde ancak yedi yüz kadar kalmıştı. Kasırgayı izleyen mezar sessizliği içinde, sersem sersem yüzüyorlardı. Köpeklerimden eser yoktu. En acıdığım da buydu: Bunlardan biri, benim için her şeyim-

den daha değerliydi. Felâketlerimin hepsini unuttum, bu dostun kaybını asla unutmayacağım; çünkü, muhakkak ki, yaradılışın esrarına korkunç hatalar karışmış olmalı. Hayvan olmaya müstahak kimseler insan kılığına bürünüyor da, öte yandan insanlarda seyrek bulunan meziyetlere sahip yaratıklar sözden yoksun birer hayvan şeklinde dünyaya geliyorlar.

«Şimdi dostum, içelim, bu Tanrısal içkiyi içelim ve... hayatı yaratarak onu içinden çıkamıyacağımız kadar çapraşık hale getirene hamdolsun!.. Kabahat bizlerde: Aklımız bize anlaşılmazı anlamak için değil, sırf ağaçlara çarpmayalım diye verilmiştir.»

★

Sotir içti ve şakacı bir tavır aldı. Fazla içli görünmek istemiyordu. Adrian pek az içiyordu; buna karşılık hesapsız sigara tüttürüyordu. Dostunun sözlerinden çok hoşlanıyordu, ama acaba o kendi kendine yetiyor mu diye merak ediyordu ve sordu :

— Demek sen dostsuz da yapabilirsin?

— Evet, dostluk benden kaçtığı zaman! Zaten başka ne yapabiliriz ki? Diz çöküp yalvarmak mı? Yalvaran adam acınmaktan başka bir şey elde edebilir mi?

— Ama yalnızlık insana acı gelir...

— Elbette acı gelir. İçli insan zaten nezaman acıdan kurtulur ki, ama asıl güzellik de buradadır.

— Acıda mı?

— Evet, acıda!

— Demek sen erdemlisin...

— Hiç de değilim: Erdem, içli adamlarda, umutsuzluğun sığınağıdır, bense hiçbir şeyden umut kesmiş değilim...

Adrian sözünü tamamladı :

— Ya da bir çilekeş.

— Çilekeş hele hiç değilim. Ben bir zevk adamıyım. (Bu cümleyi üstüne basarak söylemişti); özgürlüğün en genişine erişebilmiş adamın zevki. Dostluğa bayılırım. Onu bulmadım değil. Sonra kaybettim. Geri dönmesini beklerken bütün tutkumla onu düşünüyorum. Boş saatlerimde, odamda yalnız bulunur ya da ıssız bir yolda giderken kaybedilmiş dostluğun hâtırası hüzünlü çerçevesi içinde karşıma çıkınca, acılarımı unutur, bütün gerçeği unutur, kollarımı uzatır ve bütün benliğimle sevilen düşe kendimi veririm. O zaman yaşanmış, ama hayatın zalimliği yüzünden devam edememiş ânları tekrar yaşarım. Kin beslemeyen yürek-

ler için bu zevk daha tamdır, çünkü hatıralar onlara bütün bayağılıklarından ayıklanmış olarak gelir. Zaten ulvî ve yüce dediğimiz şeyin ancak düşüncede, istekte var olduğunu biliyorum ve bütün ülkücüler yaşları ilerleyince aynı şeyi öğrenirler. Sen şu anda düşündüğüm insan olmayabilirsin, ama bu, beni sana içimi dökmek zevkinden alıkoyamaz. Dostluk, sahip olduğunuz zaman güzelse, sizden kaçtığı zaman da daha güzeldir: Kapalı bir gökte güneşin değeri daha çok anlaşılır. İçli insanların dostluktan yoksunluğa haykırmadan, gözyaşı dökmeden katlandıklarını iddia etmiyorum, ama duyguların güzelliğini daha çok arttıran da acı değil midir? Yolculuklar, doğuştan yolcu olan benim gözümde bütün ihtişamını, ben bir yapı işçisi olarak toprağa bağlıyken alır. Birkaç aylık bir işçilik hapsinden sonra bir kır yolunu tuttuğum zaman, bana öyle gelir ki, yeryüzünün bütün kuşları çevremde sanki «yaradan»ı söylemektedirler. Fakat insan bu modern işkence yerlerinden pek kolaylıkla yakayı sıyıramaz, ve işte o zamanlar hâtırayla yetinmek gerekir. Yoksun olduğunuz şeyin arzusuyla yanmak, tatlı bir özlemin ağırlığı altında inlemek, bütün benliğini güzel bir hâtıranın kapla-

dığını duyarak elinden âleti düşürecek kadar kendinden geçmek, işte benim «hafakan basması» dediğim budur!.. «Hafakan» hayattan gereğinden çok şey bekleyenlerin en iyi arkadaşıdır: Bize sadık kalan ve içimizi tamamile doyuran *bir* o *vardır*... Bana öyle geliyor ki, sen de bu hoşnutsuzlardan birisin, Adrian. Yolun çetin olacak.

Adrian hayretle atıldı :

— Ama hiçbir zaman bir dosta kötülük etmeyeceğim.

— Bir dostu kaybetmek için ona kötülük etmeye hiç ihtiyaç yoktur. İnsan dostunu, bir sevgili gibi, sevmekte devam ederken de kaybeder... Neden *oldu, nasıl oldu bilmeden*, birdenbire kendini yalnız bulur... İlkönce insan bunun farkına varmaz, tıpkı yanında biri varmış gibi konuşmaya devam eder, sonra, gerçek kendini belli eder ve insan inanmak istemez. Sonunda inanır ve boyun eğer. Öyle mi? Evet, öyle!

«O zaman hayatların aynı zamanda en kötüsü ve en güzeli başlar. En kötüsü, çünkü hâlâ büyük dostlukların her köşebaşında peydahlandığını ve her adamın dost olabileceğini sananlar var. Sevgiyle sıkışan eller, gülümseyen

yüzler görülür, istasyonda öpüşenler olur ve insan düşünür: «Bunlar dosttur! Ya ben? Ben de bir dostum!» Sen de elini candan sıkan ve sana biraz muhabbetle söz söyleyen ilk yabancıya kendini verirsin. Ona içini açarsın, neredeyse ağlayacaksın, ve seni yalnızca o pazar beraberce bir bilârdo partisi yapmak için aramış olan zavallı adam, çıldırdın mı, diye yüzüne bakar? O sana işlerinden, sevgilisinden, son maçtan bahsedecekti, sense ona kalbini açıyor ve görevin olmayan işlere karışıp onun kalbinden de bahsediyorsun! Amma da kaçık adam ha!

«Böylece yüz kere kırlangıcı görüp bahar geldi sanırsın, ve sevginin gülünçlüğüne düşersin! Ama bilinçsiz duyguların acı kıvranmalarından sonra erişilen huzur, rahatlamış bir yüreğin, başka bir yüreğin tesellisi gelir. En büyük matemler insanın hemen koluna kara bir bez geçirdikleri olmadığı gibi, en öldürücü acılar da ilk anda duyulanlar değildir. Sükûnet içinde yine acı çekeceksin, ama bu acının gizlenmesi gerekenlerden olduğunu bileceksin, çünkü insanlar ancak kendilerinin de anlayabildikleri felâketlere karşı ilgi gösterir ve yardım ederler. Efendiden bir tüccara bir dostunu

kaybettiğinden sözetmeye kalkarsan, sana bir dostuna yüz frank ödünç verip de geri alamayışından beri artık dostluğa inanmadığı cevabını verebilir. Ve dünya tüccarlarla doludur. Oysa sen bilirsin ki, ardından ağladığın sevginin para ile hiç bir ilişiği yoktur. Olsa olsa bütün paranı hemen çıkarıp vermekle ilgisi olabilir. Böylece insanları birbirinden ayıran uçurumu öğrenir ve anlaşılmamış acının doruklarına çıkarsın. Ama orada uzun boylu kalamazsın! Uğradığı kayıplara ve bir daha oyuna dönmemek için yaptığı kesin vaitlere rağmen, gene kumar masasına oturan ve kudurmuşcasına oynayan azgın kumarbaz gibi sen de çıktığın yüksekliklerden inerek yeniden talihini denersin. Onun gibi sana da, sükûnet ve ölçüyü unutturan ufak tefek başarılar cesaret verecek, esaslı oynayacak ve gürültüyle kaybedeceksin!. Çünkü her şeyde olduğu gibi, dostlukta da aşağılık takım vardır: İstasyonlardaki öpüşmelerin, sevgiyle el sıkışmaların ve sevimli gülümsemelerin, yalancı elmaslar gibi herkesin harcı olan ucuz gösterişlerin dostluğu. Nice nice defalar, okunmuş suyu malaga şarabı ve herkesin dostunu gerçek bir dost sanacaksın! Her seferinde de dostluğun, kalbi ve kafayı bir ge-

cecik ya da bir gezinti sırasında ziyaret edip kaçan ve bütün çağrışlarına sağır kalan ilham gibi bir şey olduğu inancıyla tek başına kakacaksın. Ancak birçok düşmelerden, birçok ayılmalardan sonradır ki, sallana sallana doğru yolu bulacaksın. Ama bu dönemece dikkat etmeli! Bu katlanışı lânet ederek yapmamalı: İnsan kör olunca ışığa lânet etmez, onun hâtırasile yaşar. Kalbinin belki peydahlandığı günden beri tohumunu gizlediği dostluk kaybolan dosta garaz bağlayanlardan değildir, çünkü o ruh, cömertliğinin özüdür, tıpkı, oğlu kendisini dövüp sokağa attıktan sonra da onu sevmekte devam eden anaların sevgisi gibi. Dünyayı dolaştığın halde seninkine benzer bir ruh bulmayabilirsin, bu, tesadüfün sana hizmette bulunmak istemediğinden başka bir şey ispat etmez: İnsan kalbini, bir kadına verdiği kadar kolaylıkla bir erkeğe vermez. Yenir cinsten olan her yemeği yer gibi her güzeli de sevebiliriz, ama bir dosta tapmak için, onun yüce özgeciliği kendinde taşıması gerekir, tıpkı güneşin açılmak için şafağı bekleyen bazı çiçeklere yaptığı gibi. Eğer hayatının mutlu bir kavşağında özlediğin dostluğa kavuşursan, artık onun varlığından bir daha şüphe etmemeli ve onu kay-

bettiğin zaman sızlanmamalısın. Bu dostluğu kaybettikten sonra da, onun, ardında bıraktığı ışıklı izle yaşayacaksın, bu iz tabiatı güzelleştirir ve senin yalnızlığını umutla doldurur, tıpkı terkedilmiş genç kızın kendisini mahvetmiş olan aşkın yemişini karnında taşımanın umuduyla yaşaması gibi. Nereye ayağını basarsan, onun geçişinin izlerine rastlayacaksın! Her yerde düşüncen ona doğru dönecektir, çünkü onun aşkı olmadıkça evrenin bütün güzellikleri soğuk kalır. Güzel gün, korularda ve kırlarda bitip tükenmeyen yalnız dolaşmalar, duygularımızı dölleyen büyük aşk olmadıkça nedir ki? Boş ve hazin şeyler! Karasevdalıların intiharı mayısta, ekim ayından daha sık olur, çünkü tabiatın dirilişi karanlık düşüncelerinin kara ufuklariyle bağdaşamaz.

«Aşkın beslediği büyü bizim içimizdedir. Dışımızda ise: Sonsuz duygusuzluk!»

SON

İÇİNDEKİLER :

Sünger Avcısı 7

Bakır 37

Dostlukla bir tütüncü dükkânı arasında 61

Ölümsüzlük 121

Sotir 143

Panait Istrati'nin bu kitapta birbirinden güzel beş uzun hikâyesini bulacaksınız. Hep aynı Akdeniz havası, hep o bildiğiniz sıcak kanlı, yaşamaya susamış insanlar. İçlerinde iyileri var, kötüleri var, ama hepsi insan. Hiçbiri bizim dünyamızın dışında, düş ülkelerinde yaşamıyor.

Panait Israti'yi sevmiş olanlar bu kitapta yadırgayacak hiçbir şey bulamıyacaklar, ama İstrati'ye olan sevgilerinin artması için çok şey bulacaklar.

8 lira